

Araştırma Makalesi/ Research Article

Napolyon'un İmparatorluğunu İlan Etmesinin Osmanlı İmparatorluğu'nda Yansıması

Mehmet Bilgin*

(ORCID ID: 0000-0002-9413-2869)

Makale Gönderim Tarihi
05.02.2025

Makale Kabul Tarihi
28.05.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Bilgin, M., "Napolyon'un İmparatorluğunu İlan Etmesinin Osmanlı İmparatorluğu'nda Yansıması", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/2 (Eylül 2025): 1620-1663.

APA: Bilgin, M. (2025). Napolyon'un İmparatorluğunu İlan Etmesinin Osmanlı İmparatorluğu'nda Yansıması. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 1620-1663.

Öz

III. Selim tahta çıktığı zaman, Osmanlı İmparatorluğu savaş halindeydi. Şehzadeliği döneminde devlet için düşündüğü reformları, hayata geçirebilmek ancak barış sürecinde mümkündü. Bu süreç içinde; 1798'de Rusya, 1799'da İngiltere için ittifak ve 1802'de Fransa ile barış antlaşmaları imzaladı ve bu güçler arasında denge politikası uyguladı. Fransa'da Baş Konsül seçilerek kontrolü ele geçiren Napolyon Bonapart ve taraftarları, Fransa'nın sorunlarının çözümü için imparatorluğun ilanını önermişlerdi. Napolyon Bonapart, imparatorluğu meclise kabul ettirdikten sonra "İmparator" unvanını tüm Avrupa'ya ve Osmanlı İmparatorluğuna da kabul ettirmek istedi. Başlangıçta bunu kabul etmek Osmanlı için sorun değil gibi görünüyordu. Fakat gelişmeler beklentilere göre olmadı. İngiltere ve Rusya elçileri,

* Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, mehmetbilgin1@aydin.edu.tr.

Assoc. Prof. Dr., İstanbul Aydın University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Turkey.

Osmanlı'dan Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun kabul edilmemesini istediler. Bu çalışma ile süreçte ortaya çıkan gelişmeleri ve bunların Osmanlı politikasına yansımalarını ortaya koymayı amaçlıyoruz. Olay odaklı ayrıntılardan hareketle, Osmanlı yüksek bürokrasisinin sürece katkılarını ve sürecin gelişim çizgisini açıklayacağız. Bu çalışma ile dönemin tarihine de katkı sunmuş olacağız.

Anahtar Kelimeler: III. Selim, Fransa, İngiltere, Rusya, Napolyon Bonapart.

Napoleon's Declaration of Empire and Its Reflection in the Ottoman Empire

Abstract

When Selim III ascended the throne, the Ottoman Empire was at war. The reforms he had envisioned for the state during his time as a prince could only be implemented during a period of peace. During this period, it signed treaties with Russia in 1798, with England for an alliance in 1799, and peace treaties with France in 1802, and pursued a policy of balance between these powers. Napoleon Bonaparte and his supporters, who seized control by being appointed as France's First Consul, proposed the declaration of an empire as a solution to France's problems. After Napoleon Bonaparte had the empire accepted by the assembly, he wanted the title of "Emperor" to be accepted by all of Europe and the Ottoman Empire. Initially, accepting this did not seem like a problem for the Ottomans. However, developments did not unfold as expected. The English and Russian ambassadors demanded that the Ottomans not to recognize Bonaparte's emperorship. In this study, we aim to reveal the developments that emerged during this process and their reflections on Ottoman politics. Moving from event-centered details, we will clarify the contributions of the Ottoman high bureaucracy to the process and the timeline of the process's development. With this study, we will contribute to the history of the period.

Keywords: Selim III, France, England, Russia, Napoléon Bonaparte.

Giriş

Osmanlı, 18. yüzyılda toprak kaybına uğramasına rağmen yine de Habsburg ve Romanovlar ile birlikte Avrupa'nın üç büyük hanedanından ve Avrupa'nın en büyük devletlerinden biriydi.¹ Dışta

¹ Stanford J. Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", Çev. M. Faruk Çakır,

kuşatılan ve içte çözülmeye başlayan Osmanlı imparatorluğu için III. Selim dönemi (7 Nisan 1789 - 29 Mayıs 1807)² köklü bir dönüşümün de başlangıcı idi.³ Her ne kadar III. Selim 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı esnasında tahta çıkmış olsa da imparatorlukta bir takım acil ıslahatlar yapılmasının zaruri olduğunun farkında idi.

Tahta çıkmadan önce III. Selim'in kafasında, devleti zayıf ve güçsüz durumundan çıkartacak olan ıslahatları gerçekleştirme düşüncesi şekillenmişti. Hatta ulema arasında destekleyicileri de vardı.⁴ Şehzadeliği sırasında Fransa Kralı XVI. Louis ile mektuplaştı.⁵ III. Selim'in Fransa beklentilerinde yaşanan ilk şaşkınlık, Fransız İhtilalinin gerçekleşmesi idi. Fakat bu şaşkınlığın derecesi diğer Avrupa ülkelerinde yaşananların yanında çok düşük kalırdı. Avrupa'daki yönetimler, Fransız İhtilali ve izleyen gelişmelerin, kendi rejimlerini ve dolayısıyla varlıklarını tehdit ettiğini görüyor ve endişeleniyorlardı.⁶ Osmanlı ise bu gelişmelerde kendisi için risk oluşturan bir durum görememişti.

İhtilalden sonra Fransa'da ortaya çıkan yönetim şekillerinin tanınması konusunda Osmanlı açısından ortam, bu yönetimlerin diğer Avrupalı devletler tarafından tanınmasını bekleyebilecek kadar müsaitti. Hatta Fransız İhtilalinin yayılması bir Avrupa savaşına dönüşünce bile, Napolyon'un Mısır'a çıkmasına kadar (1792-1798) tarafsız kalabilmişti.

İhtilal sonrası Fransa'da rejim, 1792'de cumhuriyete dönüştü. İstanbul'da bulunan Fransızlar, cumhuriyeti destekleyen gösteriler yapıp, kralın daha önce gönderdiği elçi Kont Choiseul-Gouffier'i elçilik

Türkler 12, Editör Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1002.

² Adil Şen, *Osmanlı'da Dönüm Noktası (III. Selim Hayatı ve Islahatları)*, Fecr Yayınları, Ankara 2003, s. 124, 152.

³ Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi XIX Yüzyılın başlarından Yıkılışa II*, Çev. Servet Tanilli, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 13.

⁴ Şuheda Günçe, *III. Selim Dönemi Ulema-Siyaset İlişkisi*, Samer Yayınları, Kahramanmaraş 2019, s. 127-128

⁵ Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, s. 14.

⁶ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1959, s. 81.

binasından kovdular.⁷ Avusturya ve İngiltere elçileri bunlara karşı tedbir istesede, Osmanlı bu gelişmeleri doğal görerek ilgisiz kaldı.⁸ Sonraki yıllarda yaşanacak tüm olumsuz gelişmelere rağmen, Osmanlı için Fransız İhtilali özellikle ilk 20 yılında, Fransa'nın bir iç meselesiydi. Ayrıca Avrupa'daki savaşlar, hanedanların çökmesi veya sarsıntı geçirmesi Osmanlıya da yarar sağlayabilecek dış etmenler olarak görülüyordu.

Bu dönemde, Osmanlı başkentinde beş büyük dış güç etkili idi. Bunlar İngiltere, Fransa, Rusya, Prusya ve Avusturya'dır. Bu güçler, kendi bünyelerinde gerçekleştirdikleri değişimler ve bunların sayesinde elde ettikleri güçle, öncelikle birbirlerine karşı mücadele veriyorlardı. Ayrıca kendi aralarındaki rekabet ve oluşturdıkları ittifaklarla, Avrupa'da yeni güç dengeleri oluşuyor ya da mevcut güç dengeleri değişiyordu. Fransız İhtilali'nin oluşturduğu ortam kadar tüm Avrupa için belirleyici etmenlerin bir diğeri de, Fransız-İngiliz rekabeti ve çoğu zaman düşmanlığı idi.

İngiltere denizlerde üstün, Fransa ise bir kara gücü idi. Her iki taraf da Osmanlı üzerindeki etki ve kazanımlarının, diğer güçlerle rekabetlerinde katkı sağlayacağını düşünüyordu. III. Selim ise Zıstovi ve Yaş antlaşmalarından sonra Avrupa devletleri arasındaki anlaşmazlıklarda taraf olmadı. Dış güçlerin aralarındaki bu rekabetin sağladığı imkanlarla, güçler arasında bir denge politikası geliştirdi ve bu politikayı sürdürmeye çalıştı.⁹

Avrupa'da ittifakların yanı sıra, bir projeler döneminin olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz. Şark meselesinin sık sık dillendirildiği dönemde Osmanlı'ya yönelik en kapsamlı projelerinden biri, Rusya'nın başında bulunan II. Katerina'nın (1762-1796) Büyük Bizans Projesi¹⁰ idi. 1780 de annesi Maria Theresa'nın ölümünden sonra tek başına Kutsal Roma İmparatoru ve Avusturya Arşidükü olan II. Josef (1780-1790) ve II. Katerina, Şark Meselesi'nin çözümü için ortamın uygun olduğunu

⁷ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C. 6*, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 587-589.

⁸ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 82.

⁹ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C. 7*, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 4.

¹⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C. 6*, s. 340.

düşünüyordu.¹¹ II. Joseph, Kont Finkenstein takma adı ile yola çıkıp 18 Mayıs 1787 de Zaporog Kazaklarının eski başkenti Kaydak'ta Çariçe ile buluştu¹² ve birlikte Herson şehrine giderek burada Rusya'nın inşa ettiği bazı tesislerin açılışını yaptılar.

Osmanlı'da III. Selim dönemini tümüyle açıklayabilmek için, pek çok iç dinamiğe ışık tutmak lazımdır. Bunun yanı sıra, birbirlerine karşı olduğu gibi Osmanlıya karşı da sık sık pozisyon değiştirmiş olan dış dinamikleri de masaya koymalıyız. Araştırma konumuz, tüm iç ve dış güçlerin kesişme noktasında meydana gelmiş bir olaydır. Amacımız, Osmanlı arşivinde bulunan belgelere dayanarak, ana sorunların yanında mikro seviyede kalmış, ama makro seviyede sıkıntı yaratmış, Napolyon Bonapart'ın imparator olarak Osmanlı tarafından tanınmasında; sorunun ortaya çıkışını, sorunun devleti yönetenler tarafından algılanışını ve ele alınışını, kararların sistemce uygulanmasını, kısaca tüm yaşananları açıklamaktır.

Bunu yaparken, dönemin Osmanlı yüksek bürokratlarını ve onların fikirlerinden belgelere yansıyanları öne çıkaran bir yol izledik. Belgelerden yansıyan bilgileri, belgenin kendine has atmosferi içinde değerlendirmeye çalışıp kullandık. Hiç şüphesiz, Almanya, Avusturya Fransa ve Venedik arşivlerinden elde ettiği bilgilerin sentezi ile döneme ait bir "Osmanlı Tarihi" yazmış olan Johann Wilhelm Zinkeisen'in çalışması ile Fahir Armaoğlu'nun, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914), adlı çalışması olmasaydı, 18.yy'ın sonu ve 19.yy başlangıcında Osmanlı başkenti ve diğer Avrupa başkentlerindeki havayı ve dönemi anlayabilmemiz ve açıklayabilmemiz hiç te kolay olmayacaktı. Aynı şeyleri III. Selim özelinde söyleyebilmemiz ise Stanford J. Shaw'ın "Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)" adlı çalışması ile mümkün olabildi. Ayrıca Enver Ziya Karal'ın döneme ışık tutan "Osmanlı Tarihi V"¹³ ve "Selim III. ün Hatt-ı Humayunları"¹⁴ adlı çalışmalarını burada zikretmezsek olmazdı. Bu

¹¹ Şen, *Osmanlıda Dönüm Noktası*, s. 23-25.

¹² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C.6*, s. 424.

¹³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V. Cilt Nizam-i Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)* 8.bs, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

¹⁴ Enver Ziya Karal, *Selim III. ün Hatt-ı Hümayûnları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1942.

eserlerin içeriğinde bulunan verilerinden hareketle, döneme ait diğer verileri değerlendirip, dönemin ve olayların daha iyi anlaşılabilir olmasına katkı sağlamak hedeflenmiştir. Bu çerçevesi ile çalışmamız, özellikle III. Selim döneminin, ayrıntıları ile bir bütün olarak anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Sorunlar Yumağı İçinde Sultan III. Selim

Rusya'nın 1783 yılında bağımsız Kırım'ı ve Kuban Hanlığı'nı ilhak etmesi, Küçük Kaynarca Antlaşması hükümlerine aykırı davranan¹⁵ Rusya ile Osmanlı arasında gerginlik yaratmıştı. II. Josef'in (1780-1790) ve II. Katerina'nın 1787 yılında Karadeniz sahilinde inşa edilen Rus üslerine birlikte açılış yapması, her iki imparatorun İstanbul'daki elçilerini bu toplantıya çağrılarak Osmanlı ile ilgili bilgi almaları, Avusturya'nın Osmanlı hududuna asker yığması gibi olaylardan ötürü, Osmanlı yöneticileri Avusturya ve Rusya'nın tutumundan oldukça rahatsızdı.¹⁶ Rusya'nın taleplerini Osmanlı'ya resmen iletmesi üzerine gerginlik arttı ve Rusya'ya 6 maddelik bir ültimatom verildi. Rusya bu ültimatomu reddedince, Sadrazam Yusuf Paşa ve ekibi tahtta oturan I. Abdülhamit'i ikna ederek, 19 Ağustos 1787 de Rusya'ya savaş açtılar. Rusya ile ittifak halinde bulunan Avusturya'nın 9 Şubat 1788 de savaşa iştirak etmesi dengeyi Osmanlı aleyhine bozmuştu.¹⁷

III. Selim 1789'da tahta çıktığında Osmanlı, Rusya ile savaş halindeydi. Avrupa'daki mücadele, aynı zamanda bir ittifaklar mücadelesi idi. Avusturya-Rusya ittifakı karşısında İngiltere-Prusya ittifakı vardı. 1789-90 kışında yenik durumda olan III. Selim kendini daha önce verdiği sözleri yerine getirmemiş olan Prusya'nın yeni ittifak teklifini kabul etmek zorunda hissediyordu. Fakat bu ittifakın sonucunda da Osmanlı'nın durumunu düzeltebilecek bir gelişme olmadı. Çünkü Fransız İhtilali sonrası Avrupa'daki gelişmeler, özellikle

¹⁵ Ümmügülsüm Filiz Bayram, "1787-1792 Osmanlı Rus ve Avusturya Savaşı'nda Stratejik Bir Oluşum: Kuban Hanlığı", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 11/30 (2024), s. 475-497, 478.

¹⁶ Zülfiye Koçak, "1787-1792 Osmanlı Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXII/2, (2017), s. 459-490, 462.

¹⁷ Armaoğlu, 19. *Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 16-18. Koçak, 1787-1792 Osmanlı Rus Savaşı, s. 463.

Fransa'nın bir kara gücü olarak Avusturya'yı zorlaması yeni ittifakların ortaya çıkmasına, yeni dengelerin de oluşmasına neden olmuştu.

III. Selim'in tasarladığı ıslahatları uygulamak ancak barış dönemlerinde mümkündü. Osmanlı tarafında Kırım'ı geri almak amacıyla başlayan savaş, Özi Eyaleti'nin kaybıyla sonlanmıştı.¹⁸ Savaşlar, istila ve iç isyanlar, arzulanan ıslahatların yürürlüğe konması ve başarıya ulaşmasını engelleyen belli başlı etkenlerdendi. 4 Ağustos 1791 de Avusturya ile imzalanan Zıştovi ve 10 Ocak 1792 de Rusya ile imzalanan Yaş Antlaşması sonrası gelen barış, ıslahatlara başlamak için uygun ortamı da oluşturmuştu.

Osmanlı İmparatorluğunun diğer devletlerle olan ilişkilerinde kendi kendine yeterlilik prensibi geçerli idi. Bu nedenle barışı korumak yada İmparatorluğa yönelen tehditler karşısında başka devletlerden yardım arama prensibini gütmüyorlardı. Özellikle 18.yy ikinci yarısında Avusturya ve Rusya gibi devletler ordularını yeniden organize ederek güçlendirmiş ve Osmanlıya karşı üstünlüklerini göstermeye başlamışlardı.¹⁹ Yalnız başına hareket etme prensibini, ittifaklara girebilmesi için diplomasi usullerini değiştirmesi ve Avrupa ülkelerinin asırlardan beri kullandığı daimi elçilikleri kurması gerekiyordu. Daimi elçilikleri kuran III. Selim, ilk olarak 1793 yılı sonunda Yusuf Ağâh Efendi'yi Londra'ya Büyük elçi atamıştı. 1800-1805 yılları arasında reîsiküttâb olan Mahmut Raif Efendi²⁰ de elçiliğe baş kâtip olarak atanmıştı.²¹

¹⁸ Karal, *Osmanlı Tarihi C. V.*, s. 14, 20.

¹⁹ Karal, *Osmanlı Tarihi C. V.*, s. 8-9.

²⁰ Mahmut Raif Efendi: Anbar emini hâcegândan İsmâil Efendi'nin oğludur. İngiliz lakabıyla anılır. 12 Ağustos 1793'de Londra'ya sır kâtipliğine tayin edildi. Fransa'nın Mısır'a saldırmasıyla meydana gelen Osmanlı-İngiliz ve Rus ittifakı çerçevesinde, 1798 de Rus donanmasıyla irtibatı sağlamak için donanma müsteşarı sıfatıyla Kaptanı deryâ Abdülkadir Paşa'nın yanına verildi; İstanbul'a dönünce rikâb-ı hümâyûn beylicisi oldu. İngilizlerin de yardımıyla Fransızların Mısır'dan çıkarılması amacıyla yola çıkan Sadrazam Yûsuf Ziyâ Paşa'nın maiyetinde Arîş'e gitti ve İngilizlerle olan görüşmeleri yürüttü. 1800 Ağustos'unda reîsiküttâb oldu ve 1804 Ağustos'una kadar bu görevde kaldı. Aralık 1806 Şubat, 1807 arasında rûznâmçe-i ewvel vekili olarak görev yaptı. Şubat 1807'de Karadeniz Boğazı, Anadolu ve Rumeli yöresindeki müstahkem mevkillerin inşaat işleriyle görevli iken. 25 Mayıs 1807 çıkan Kabakçı isyanı esnasında Sarıyer'de öldürüldü. Terekesinin tespiti neticesinde mal varlığının borçlarına yetmediğinin görülmüş olması o dönemin ricâlî gibi şahsî zenginlik peşinde koşmadığını

III. Selim ıslahatlar konusunda destek aldığı Fransa'daki yeni cumhuriyet rejiminin de ilgisine mahzar idi. Gönderilen elçilerin gerçek niyeti, Osmanlıyı Avrupa'da savaşıyan Fransa'nın müttefiki olarak savaşa sokmaktı. III. Selim, bir ittifaka girmemiş, önde gelen Avrupa ülkeleri tanıdıktan sonra Fransa'daki yeni rejimi tanıdı.²² Fakat yeni gelişmeler, Osmanlıyı yeni ittifaklar zincirine de dahil etmişti. Bir yandan Fransa'nın Akdeniz'deki harekâtını izleyen İngiltere, diğer yandan, Karadeniz'de donanmasını inşa etmiş ve boğazlardan geçiş hakkı elde etmiş olan Rusya,²³ Fransa'nın Toulon limanındaki faaliyetlerini gün be gün izlemiş ve yapılan karartmalara rağmen seferin muhtemel rotasından kendi gerekçelerine göre rahatsızlık duymuşlardı. Rusya kendi gerekçelerine dayanarak, Karadeniz'deki donanmasını boğazlardan geçirip Akdeniz'e inmek ve bu harekâtını da Osmanlıyla ittifak kurarak yapmak istiyordu. Devrim sonrası Fransa'da yaşanan yapısal değişimler sonrası Direktuvar Hükümeti (1794-1799) gözünü doğuya çevirmişti.²⁴ Pariste Napolyon Bonapart ve Direktuvar yönetiminin Dışişleri Bakanı Talleryand Mısır'ın işgal edilmesi ile elde edilecek kazançlar konusunda yönetimi ikna etmişti. Bu defa Osmanlı için tehdit, kadim dost bilinen Fransa idi.²⁵ Gelişmelerden habersiz III. Selim, Fransızların hedefiyle ilgili kesin bilgi olmadan bu teşebbüsleri ihtiyatla karşılıyordu. Fransız kuvvetleri 19 Mayıs 1798'de Toulon'dan

gösterir. Kabri Üsküdar'da Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı'ndadır. Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmanî* C. 3, Yay. Haz. Nuri Akbayan, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 928. Kemal Beydilli, "Mahmut Raif Efendi (Ö. 1807) Osmanlı Reisülküttâbı ve Islahat Yazarı", *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 27, s. 382-383.

²¹ Şuheda Günce, Osmanlı Devleti'nde İlk Daimi Elçilikler ve Diplomasiye Olan Etkileri, *OSMER Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 6/10 (Nisan 2020), s.105

²² Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihi, s. 82.

²³ 1799'da Rusya ile yapılan ittifak antlaşmasına göre Rus gemileri boğazlardan geçerek Akdeniz'e inme imkanına kavuşmuştu. Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*, Çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 449.

²⁴ Işık Eğrioglu Ertekin, "Napoléon Bonaparte ve İstanbul", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/38 2024, s. 258.

²⁵ Cem Düzen, "Mısır'da Fransa'ya Karşı İlk Askeri Eylem: İskenderiye Harekâtı ve Köse Mustafa Paşa (1799)". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sy. Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı (Kasım 2024), s. 354-355.

hareketle Malta'yı aldı ve 2 Temmuz 1798'de Mısır'a çıktı.²⁶ General Napolyon Bonapart komutasında Fransız ordusunun Mısır'ı istilasını düşünemeyen²⁷ III. Selim, bu defa Fransa karşıtı ittifak tekliflerine açık duruma gelmişti.

Gerçi bu konuda İngiltere elçisi tarafından uyarılmıştı. Fakat yine de Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız ordusunun Mısır'ı istilası, savaşlar arasında barış fırsatı yakalayan, yürürlüğe koymaya çalıştığı ıslahatlar için Fransa'dan destek alan III. Selim için beklenmedik bir şok idi. Fransa'ya karşı tek başına bir şey yapamayan III. Selim, Fransa'nın rakibi olan İngiltere²⁸ ve Rusya'nın²⁹ desteği ile bu tehlikeyi atlatsa da ıslahatlarını sürdürebilmesi, İngiliz ve Rus isteklerine karşı direnebilmesi için yine de Fransa'nın dengeleyici gücüne ihtiyacı vardı.

Mısır'ı işgal eden Fransız ordusunun kumandanı General Napolyon Bonapart, Fransız ihtilalinin ilk aşamasında Cumhuriyetçilerden idi. Ayrıca Fransa'daki gelişmelerden haberdar olduğu için Mısır'daki ordusunu General Kleber'a bırakarak 23 Ağustos 1799 tarihinde³⁰ gizlice Mısır'dan ayrılıp Fransa'ya dönmüştü.³¹ Fransa'da devrimden sonra meydana gelen yönetim şekillerinden ve 1795-1799 arasında 4 yıldır devam eden Direktuar yönetimine bir darbeyle son vermiş ve Konsüllük rejimini (1799-1804) kurmuştu.

İngiltere, Bourbon hanedanı taraftarlarını destekleyerek Napolyon Bonapart'ı devirmeye çalışıyordu. Muhalifler işi Napolyon Bonapart'a suikast düzenlemeye kadar vardırırmışlardı. Dış destekli bu hareketlerin

²⁶ Nafiz Orhon ve Nuri Taşdelen, *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbi (Bonapart'un Mısır Seferi) III ncü Cilt 5nci Kısım Eki*, Genelkurmay Başkanlığı Yayını, Ankara 1987, s. 137. Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihi, s. 83.

²⁷ Azmi Süslü, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri 1798-1807", *TTK Belleten*, 47/185, (1983), s. 264. "Böyle bir çıkartmayı aklından bile geçirmeyen III. Selim...Fransızları kovmak için de İngiliz düşmanlığından ve Rus endişelerinden yararlandı...9 Eylül'de Fransa'ya resmen savaş ilan ederek Fransız Maslahatgüzarı Ruffin'i Yedikule zindanlarına attırdı (12 Eylül)"

²⁸ İngiltere ile ittifak için bkz. Hüseyin Sarıkaya, Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Haka'iku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin), Basılmış Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 324-329.

²⁹ Rusya ile ittifak için bkz. Sarıkaya, a.g.t., s. 319-324.

³⁰ Sarıkaya, a.g.t., s. 423.

³¹ Orhon-Taşdelen, a.g.e., s. 76-78.

bastırılması, Fransa içinde Napolyon Bonapart taraftarlarının da artmasına yol açmıştı. Gelişmeler karşısında içte kontrolü sağlamakta zaman zaman zorlanan Napolyon Bonapart, bazı ıslahat uygulamaları başlatırken, taraftarları ile birlikte daha güçlü bir idareye ihtiyaç olduğunu ve bu konuda Cumhuriyetin yetersiz kaldığı görüşünü yayıyorlardı. 27 Mart 1802'de imzalanan Amiens antlaşmasıyla İngiltere ve Fransa arasında Mısır sorunu çözülmüştü. Fakat İngiltere ile Fransa arasında kesin barış getirecek bu anlaşmanın ömrü 1 yıl kadar sürmüştü.

İngiltere ve Rusya ile imzalanan ittifak antlaşmalarından sonra, Fransa ile de ebediyete kadar sürmesi dilenen bir barış antlaşmasının şartlarında uzlaşmaya varıldı. 25 Haziran 1802'de Paris'te Osmanlı ile bir barış antlaşması imzalandı.³² Fransızlarla yapılan barış görüşmelerinde, gümrüklerde Fransız tüccarlara uygulanacak vergi oranı konusunda, Rus tüccarlara uygulanandan daha düşük bir vergi oranında uzlaşmaya varılmıştı. Bu durumun, geçerli olan kapitülasyon sistemine entegre edilmesi için Fransız tüccarlarına uygulanacak vergi ile Rusyalı tüccarlara uygulanan vergilerin eşitlenmesi gerekmektedir.

Antlaşma şartları onayda beklerken, Rus tüccarların İstanbul gümrüğüne gelmiş bulunan mallarından dolayı, yeni tarife onaylanıp uygulanıncaya kadar geçen sürede zarara uğramasını engellemek için Gümrük Eminine, değişecek yeni gümrük rüsumları hakkında yazıldı. Buna göre Rus tüccarların gümrüğe gelmiş mallarının eski gümrük rüsumlarına göre işleme tabi tutulmaması gerekliliği, yenisi onaylanana dek mallarının gümrük defterlerine emanet usulünde ve mal olarak kaydedilmesi ve yeni tarife çıkınca rüsumlarının ona göre tahsil edilmesi istendi. Bu ara uygulama ile ilgili Rus elçiliğine de bilgi verilmişti.³³

Napolyon Bonapart'ın İmparatorluğunu İlanı ve Osmanlı'daki Yansıması

³² M. Alaaddin Yalçınkaya, III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası, *Türkler 12*, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1045.

³³ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) Cevdet Hariciye (C. HR.), 00097/04826/001/001. (Gurre-i CA. 1213 [11 Ekim 1798]).

Napolyon Bonapart, Fransız İhtilali esnasında bir yarbaydı. Devrim savaşlarında Mısır Seferi de dahil bir çok sefere komutanlık etti. Akka'da Cezzar Ahmet Paşa karşısında yenilgi almasından sonra, bir yolunu bularak Fransa'ya döndü ve burada taraftarları ile Direktuvar yönetimini devirerek Sieyès ve Ducos ile beraber konsüllük dönemini başlattı. 1799 da üç konsülle idare edilen bir hükümet şekli kuruldu.

Konsüllük döneminde Fransa'da bir anayasa yapılmıştı. Bu anayasaya göre; Devlet Konseyi, Tribunat, Yasama Meclisi ve Senato olmak üzere 4 meclis bulunmaktadır. Bunlardan Devlet Konseyi üyeleri Napolyon Bonapart tarafından seçilmekte, Senato Napolyon Bonapart'ın etkisi ile kendi üyelerini belirlemektedir. Tribunat ve Yasama Meclisi üyeleri ise Senato tarafından belirleniyordu. Devlet Konseyi'nin hazırladığı yasa tasarıları, Yasama Meclisi tarafından tartışılmadan onaylanıyordu. Yürütme ise 3 kişilik Konsül heyetinin elindedir.

Napolyon Bonapart'ın siyasette çizgisi yükselirken, Fransa'nın iç ve dış sorunları da artıyor ve durum daha da çetrefilleşiyordu. Durumun kontrol edilebilmesi ve sorunların çözülebilmesi için Napolyon'un daha fazla güce ihtiyacı vardı. Daha doğrusu, Fransa'nın sahip olduğu tüm güçleri kontrol ve kumanda edebilmesinin mümkün kılınmasını arzu ediyordu. Yürütme, 3 Konsüllük bir heyete verilmişti ama yürütmenin tüm gücü Napolyon Bonapart'ın elinde idi. Fakat bu yeterli gelmedi. Nitekim Napolyon Bonapart, 1802 yılında kaydı hayat şartıyla Baş Konsül ilan edildi. Fakat Fransa'da işler yine de iyi gitmedi. Bu arayışları nedeni ile başlangıçta Cumhuriyetçi olan Napolyon Bonapart'ın düşmanları arasında şimdi Cumhuriyetçiler de vardı. Gelişmelerin ortaya çıkardığı tabloda, iç ve dıştaki sorunların üstesinden gelebilmek için Fransa'da Napolyon Bonapart'ın imparator ilan edilmesi fikri daha çok taraftar bulmaya başladı.³⁴ Sonuçta "Yalnızca saltanat sistemi karşı-ihtilali önleyebilir" görüşü kabul görmüştü.³⁵ Fransa'nın cumhuriyetten imparatorluğa dönüşü bu çerçevede içinde gelişti. Dış dünyadaki Fransız karşıtı gelişmeler, Napolyon Bonapart'ın içerdeki desteğini artırmasının

³⁴ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Sadeleştiren Dünder Günday, Yay. Haz. Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat İstanbul, s. 1791

³⁵ Andrew Roberts, *Napoléon Hayatı 2. Bs.*, Çev. Barabaras Uzunköprü, Kronik Kitap, İstanbul, 2023, s. 395

nedenleri arasında idi. İç ve dış tehditlere karşı, Fransa'nın tüm güçlerini harekete geçirebilmek için Napolyon Bonapart'ın imparatorluğu gündeme girdi.³⁶ Fransa'da yaşanan kargaşalıkları kontrol etmede zorlanan Napolyon Bonapart, Mart 1804'de İmparator olabilmek için düğmeye basmıştı.

3 Mayıs 1804 tarihinde, imparatorluk unvanının veraset yolu ile kendi soyunda kalması şartıyla imparatorluğunun Tribonat Meclisi'nde görüşüldü. 18 Mayıs 1804'de Napolyon Bonapart'ın imparatorluğu Tribonat Meclisinde oylandı ve kabul edildi. Ardından 2 Ağustos 1804 de yapılan plebisit sonucunda, halkın büyük çoğunluğu Napolyon'un imparator olmasını onayladı. Durum 14 Ağustos 1804 tarihli yazıyla Osmanlı yönetimine resmen bildirilmişti. I. Napolyon Bonapart, 2 Aralık 1804'de Notre Dame Katedrali'nde Papa'nın da katıldığı bir törenle taçı kendi elleriyle başına koyarak imparatorluk tacını giydi.³⁷ Napolyon, aslında 1804 yılında fiili bir durumun resmîyete dökülmesi işlemlerini yerine getiriyordu.³⁸ Fransa'da bu gelişmeler olurken, İngiltere öncülüğünde Avusturya, Rusya, Napoli ve İsveç'in katıldığı Fransa karşıtı III. Koalisyon oluşturuluyordu.³⁹

Napolyon Bonapart'ın İmparator olarak tanınması, kendi aralarında üstünlük yarışı içinde hareket eden İngiltere ve Rusya tarafından kabul görmezken, I. Napolyon Bonapart, imparatorluğunun Avrupa'da tanınması için Prusya, Avusturya ve Osmanlı üzerinde yoğun bir faaliyete başlamıştı. Prusya ve Avusturya daha önce Napolyon karşısında aldıkları yenilgiler nedeniyle ihtiyatlı hareket ederek imparatorluğu tanımayı tercih ediyorlardı.⁴⁰

Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu ilan etmesi, sadece diğer Avrupa ülkelerinde değil, Osmanlı başkentinde de fırtınaların kopmasına neden oldu. Nitekim dıştaki gelişmelere paralel Bâbîâli de

³⁶ Emre Ekinci, "Devrimden Günümüze Fransız Siyasal Sisteminin Evrimi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/1, (2016), s. 161.

³⁷ Roberts, *a.g.e.*, s. 409, Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, s. 1962.

³⁸ Roberts, *a.g.e.*, s. 396.

³⁹ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 63.

⁴⁰ Mütercim Ahmet Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 1. C., Haz. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s. 94*

bazı gelişmeler oldu. Fransa'nın İstanbul'daki elçisi General Anne-Marie Brune,⁴¹ Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun hemen tanınması için Osmanlı yetkililerine ısrar etmeye ve baskı uygulamaya başladı. Yetkililer başlangıçta sorunun boyutlarını tam olarak anlayamamıştı. Elçinin tavırlarını, Fransa devletinin değil, elçinin şahsi acelesi olarak yorumladılar. Fransa ile iyi ilişkiler devam ettiği için, Napolyon'un imparatorluğunun tanınmasının bir sorun olacağı akla bile gelmemişti. Bu durum dışişleri bakanı olarak elçilerle görüşme görevini yürüten reîsülküttâb⁴² Mahmut Raif Efendi'nin de şaşırmasına vesile oldu. Konu, görüşmelerini Sadrazama ve Padişaha yazarak ileten reîsülküttâbın takrirlerine de yansımaya ve giderek önemli bir yer tutmaya başladı.

Reîsülküttâb daha önce padişaha sunduğu takrirden, Fransız elçisi ile görüşme yapılacakken elçinin hastalanıp görüşmenin yapılamadığını belirtmişti. Bu defa elçi, sadrazamın sahilhanesine gelmiş ve karşılama töreninden sonra yapılan görüşmenin başlangıcında, daha önce yapılan görüşmelerle ilgili notlar içeren bir yazı vermişti. Önceki görüşmede

⁴¹ 1803-1804 yılları arasında İstanbul'da elçilik görevinde bulunmuştur. Bkz. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, s. 263.

⁴² Osmanlı'da reîsülküttâblık bir grup kâtibin yöneticiliğini yapmak üzere ortaya çıkmış bir müessesedir. Klasik dönem Osmanlı devlet teşkilâtının merkezî yönetim organı olan Dîvân-ı Hümâyûn'un maliye dışındaki yazışmalarını yürüten kâtipler Dîvân-ı Hümâyûn kâtibi olarak anılmakta ve reîsülküttâb yönetiminde nişancıya bağlı bulunmaktaydı. XVI. yüzyıl başlarında reîsülküttâb nişancının emrinde çalışan, Dîvân-ı Hümâyûn'da görevli bir grup kâtibin yöneticisini ifade etmekteydi. XVII. yüzyılın ortalarında Bâbîâlî'nin kurulması ile birlikte reîsülküttâb buraya taşındı. Ancak Dîvân-ı Hümâyûn'daki görevleri devam etmekteydi. XVII. yüzyıl sonlarına doğru birçok bürokratik iş reîsülküttâblara devredildi. Bâbîâlî'de sadrazamın bürokratik işlemlerdeki yetkilerini onun adına kullanmada oluşan paylaşım sonucu, reîsülküttâb Bâbîâlî'nin üç büyük memuriyeti arasına girdi. Bunlardan kethüdâ bey sadrazamın başyardımcısı durumundaydı ve daha çok sadrazamın taşra teşkilâtı ile olan ilişkilerini yürütüyordu. Çok eski bir makam olan çavuşbaşılık da Bâbîâlî'nin üçüncü büyük memuriyeti olarak reîsülküttâblığın altında yer alıyordu. XVIII. yüzyılda devletin artan diplomasi faaliyetlerine paralel biçimde Dışişleri bürokrasisi reîsülküttâblığın başlıca meşguliyet alanını oluşturdu. Sadrazama olan yakınlıkları, sadrazamın sarayla bürokratik bağlarının tesisleriyle de görevli olmaları ve bu kanalları kullanarak elde ettikleri siyasî nüfuz reîsülküttâbları âdetâ bir vezir derecesine ulaştırdı. 1836 yılında adı Hariciye Nezâreti'ne çevrildi. Recep Ahiskalı, "Reîsülküttâb, Osmanlı Bürokrasisinde yazı işlerini yürüten Divan Kalemî'nin âmiri", *TDV İslam Ansiklopedisi C. 34*, İstanbul 2007, s. 546-549.

görüşülen konuların özetlendiği bu yazıda, Fransız elçisinin bir önceki görüşmede Paris'teki büyükelçimiz Halet Efendi'ye⁴³ Napolyon'un imparatorluğunun tanınması ile ilgili gereken talimatların verileceğine dair söz söylendiğini iddia etmektedir. Reîsülküttâb bunun üzerine bir açıklama yapıp; "Fransa'nın, Devlet-i Aliyye'nin dostu olduğu, Fransa'nın şanını ve huzurunu artırmaya sebep olacak şeylerden Osmanlının da memnun olacağını, bu konunun da müzakere edilebileceğini" söylediğini belirtilmekte Elçi ise bu söyleyişin geçen seferki görüşmede söylenenlere uymadığını söyleyerek itiraz etmekte idi.

Daha önce elçi imparatorluk konusundan bahsetmişti. Ona verilen cevapta, "Fransa'nın şanını ve huzurunu artıran şeylerden bizim memnuniyet duyacağımız da söylenmişti. Ama bu bir dilek yani ümit etme idi. Elçi'nin bu nedenle zorluk çıkarması ise şaşılacak bir durumdu. Reîsülküttâb'a göre; Osmanlı İmparatorluğu, Fransız padişahlığını aslında tasdik etmiştir. Aynı usul için şimdi dedikodu kabilinden konuşmak gerekmediği belirtiliyordu. Ama Fransız elçisi, Paris büyükelçimiz Halet Efendi'ye bir tebrik name yazılıp, bu belgede Nemçe (Avusturya) imparatorluğuna yazıldığı gibi Napolyon Bonapart için de imparator yazılmasında ısrar ediyor, bu da görüşmenin tansiyonunu yükseltiyordu.

Uzayan tartışmada bir türlü ikna olmayan Fransız elçisine Reîsülküttâb tarafından; "İmparatorluk konusunun Hristiyan

⁴³ Hâlet Mehmet Said Efendi, Kadı Kırîmî Hüseyin Efendi'nin oğludur. Takma adı olan Hâlet adıyla meşhurdur. Kendi kendini yetiştirmiştir. Galata Mevlevihanesi Şehhi Galib Dedeye intisap etmiştir. Divân-ı Hümayun tercümanlığı yapan Fenerli Rumlarla tanışan Hâlet Efendi onların kâtipliğini yaparken voyvodalık ve tercümanlık tevcihleri sırasında büyük servet sahibi oldu. 1803 yılında baş muhasebecilik payesi ve orta elçi unvanı ile Paris'e gönderildi ve üç yıl bu görevde kaldı. 1806 da İstanbul'a döndü, 1807 yılında reîsülküttâb oldu. Fakat İngilizlerle gizlice muhabere ettiğine dair Fransız elçisi Sébastiani tarafından ihbar edildi ve görevden alınıp 1808 de Kütahya'ya sürüldü. Ardından tekrar yükselen Hâlet Efendi II. Mahmut'un baş danışmanı oldu. Tayin ve azillerde önemli roller oynadı. Adı Fenerli Rumlarla birlikte birçok yolsuzluğa karıştı. Tepedelenli Ali Paşa'nın ve bazı devlet adamlarının idam veya azlinde önemli rol oynadı. Uzun süredir hareketlerinden şüphe edilen Hâlet efendi Bursa'ya ve Konya'ya sürüldü ve burada öldürüldü ve mallarına devletçe el konuldu. Abdülkadir Özcan, "Halet Efendi (1760-1822) Osmanlı Devlet Adamı," *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 15, İstanbul 1997, 249-251. Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmanî*, s. 564-565.

devletlerde milletin karar vereceği şeylerden olduğu, bu konunun Devlet-i Aliyye'ye dokunur bir durumu olmadığı, karar verilip tören yapıldıktan ve Napolyon Bonapart'ın imparator ilan edilmesinden sonra, onaylamak için kesinlikle tereddüt edilmeyeceği" açıklaması yapıldı. Ayrıca bu imparatorluk maddesi Fransa devleti tarafından henüz sonuçlanmamışken Devlet-i Aliyye bunu nasıl tasdik edebilir. Ayrıca Devlet-i Aliyye'de bu konunun bilinen adet ve usulüne göre şimdiye kadar herhangi bir devlete kendi başına tebrik name yazılmaz. Resmen taç giyme töreninin yapılmasından sonra imparatorluk milletin kararı haline gelir. Bundan sonra Devlet-i Aliyye'ye bir name yazılıp, imparatorluğun milletçe kararlaştırılıp ilan edildiği açıklanırsa, bu şekilde biz de Napolyon Bonapart'ın imparator ilan edilmiş olduğunu öğreniriz. Cevap olarak da Saltanat-ı Seniyye tarafından kabul ve tebrik edildiğini bildiren bir name-i hümayun yazılır dendi ve Devlet-i Aliyye'nin adet ve usulü bu şekilde olduğu açıklandı. Rusya ve Nemçe imparatorluklarına yazıldığı gibi hem padişah hem imparator tabirinin yazılmış olduğu bir itimatnamenin Halet Efendi'ye gönderileceğine şimdiden ta'ahhüt verilemez. Yazılı bir belge gelmedikçe benim itimatnamem de gitmez. Belki ben devletime yazıp, böyle bir yazı gönderilmediğini bile hatırlatırım. Bu konuda gerekirse sadrazamla bile görüşebilirim" şeklinde bir açıklama yapıldı.⁴⁴

Reîsülküttâb elçinin uzlaşmaz tavrının; "Bizim daha önce Fransız elçisi ile görüşmemiz başka türlü idi. Şimdi elçi bey usulü değiştirmiş. Bu gibi durumlarda efendilerimizden izin alınarak cevabı verilir. Durum böyle iken elçi beyin kendi kendine boş yere bu ifadeyi büyüttüğünü anlaması gerekir. Avrupa usulüne göre, diğer devletler tarafından kabul edilmesinden sonra, o unvanı Devlet-i Aliyye yazmaya hazırır. Karar alınmadan önce Devlet-i Aliyye bunu onaylayacağını taahhüt etsin demek son derece garip bir davranış. İtimatname gönderilmesinde; diğer devletlerin tanınmasından sonra Devlet-i Aliyye'nin cevap yazması eskiden beri usuldür. Bu defa dahi o usule göre hareket edip eski usulü bozamayacağımız" şeklinde olduğu için yadırgandığını üst makamlara yazdığı takrirden belirtmekteydi.⁴⁵

⁴⁴ BOA. Hatt-ı Hümayun Tasnifi (HAT.), 00264/15312

⁴⁵ BOA. HAT. 00264/15312.

"Fakat elçi bir sözde durur takımdan olmayıp her bir ifadesinde başka bir renge giriyor, kendi sözleriyle kendini cevap veremez hale getiriyor, bundan dahi hicap etmeyip, saçma sapan iddialarına devam ediyordu. Her durumda Devlet-i Aliyye'nin gelecek name tahririne göre cevap yazılabileceği hususu elçiye tekrar tekrar açıklanıyordu." ⁴⁶ Böylece imparator unvanının kullanılabilmesi için önce imparatorluğun ilanı, ardından devletler arasında tanınması bundan sonra Fransa'nın yazacağı bir yazıya cevap olarak yazılacak yazıda imparatorluk unvanının belirtilebileceğinin anlaşıldığı düşünülüyordu. İşte o zaman tartışmada tekrar başa dönülüyordu. Görüşme bu şekilde sabahtan akşama kadar 6 saat sürdü. Reîsülküttâb; *"Dönüp durduk ve en sonunda üst makamlara (efendilerimize) soralım"* denilerek toplantının sona erdirildiği bilgisi üst makama ve padişaha iletiliyordu. ⁴⁷

Fransız Elçisi General Brune, önce gayri resmi şekilde ilettiği tanınma isteğini, 21 Haziran 1804 tarihinde resmen Babıâli'ye bildirdi ve Osmanlı'dan bu unvanı bir an önce tasdik etmesini ve Paris'teki elçisi Halet Efendi'ye Napolyon Bonapart'a imparator olarak hitap eden yeni bir itimatname gönderilmesini istedi. ⁴⁸

İktidarını, sürekli dış tehdit ve savaşla ayakta tutabilen ⁴⁹ ve ülkesindeki sorunların üzerini bu vesileyle örtebilen Napolyon Bonapart için bu tanınma bahane edilerek, Osmanlıya savaş açılması ya da Osmanlıyı güç durumda bırakacak işlere girişilmesi ihtimal dahilinde idi. Osmanlı İmparatorluğu İngiltere, Fransa ve Rusya gibi büyük güçlerin kendi aralarında kurdukları ve zaman zaman tarafları değişen ittifaklara katılmaktansa tarafsız kalmayı, kötünün iyisi olarak tercih ediyordu. Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu ilan etmesi ve bunun tanınmasını ısrarlı bir şekilde istemesi konuyu yeni bir mecraya sürüklemişti.

⁴⁶ BOA. HAT. 00264/15312. *"İmparatorluğun i'lânı zımında Paris'ten taraf-ı Devlet -i Aliyye'ye nâme geldikde taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den dahi cevap olarak imparator tahrîr buyurulacağına şimdiden ta'ahhüd olunmasını dostâne ricâ ederim diyü... nâme geldikde taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den dahi cevap olarak imparator tahrîr buyurulacağına şimdiden ta'ahhüd olunmasını dostâne ricâ ederim diyü..."*

⁴⁷ BOA. HAT. 00264/15312.

⁴⁸ Süheyla Yenidünya, "Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760-1822)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008, s. 45.

⁴⁹ Yenidünya, "Mehmet Sait Hâlet Efendi", s. 50.

Esasen III. Selim'in kafasında, sırtını tek bir devlete dayama düşüncesi yoktu.⁵⁰ Avrupa devletlerinin arasında yaşanan problemlerde tarafsız kalma ve bunları birbirlerine karşı bir dengede tutma politikası, III. Selim döneminin esas politikası idi. Osmanlı İmparatorluğu Fransa ile bir ittifak antlaşması imzalamıştı. Bu antlaşmadan sonra III. Selim, Rusya ve İngiltere'ye karşı Fransa'nın kendisini hangi kuvvetlerle ne kadar destekleyebileceğini anlama ihtiyacı duymuş ve bunun arayışına düşmüştü.⁵¹ Her ne kadar Fransa, İngiltere ve Rusya ile savaş halinde olduğu zaman Osmanlı'nın iki bloktan birine katılması konusundaki baskılar olsa da tarafsızlık konusunda ısrarını sürdürebiliyordu. Baskılar İstanbul'daki elçiler vasıtası ile sürdürüldüğü gibi, Shaw'ın da tespit edip açıkladığı gibi o sıralarda Bâb-i Âli ve Osmanlı yüksek bürokrasisi 3 fraksiyona bölünmüştü. İstanbul'daki elçiler bu fraksiyonların liderlerine mali yardımlarda bulunarak veya hediyeler vererek bu fraksiyonları kendi saflarına çekmişlerdi.⁵² Devletin üst makamlarında Fransız, İngiliz ve Rus yanlısı veya karşıtı devlet adamlarının varlığı ve kendi aralarındaki rekabeti, taraftarı olduğu devletlerin elçileri tarafından da bilinmekte ve desteklenmekteydi.

O günlerde Fransa gibi Rusya ve İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu ile dost ve ittifak halinde idiler. Napolyon'un imparatorluğunun tanınması konusu ortaya çıktığında, Rusya ve İngiltere'nin Osmanlı'daki yetkilileri, sözlü ve yazılı olarak bilgi vererek, Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun tanınması durumunda, aralarındaki ittifakın bozulacağını kesin olarak açıklamışlardı. Dışişlerinde yapılan görüşmeler hakkında padişaha sunulan bilgilerde, Fransız elçisinin tavrının yukarıda belirtildiği gibi değişmesinden sonra Rusya'nın tercümanı Fonton Reis Efendi ile görüşme yapılmıştı. Bu görüşmede Fonton Efendi'ye Devlet-i Aliyye'nin Fransa'ya gösterdiği muameleye dair bilgiler de aktarılmıştı. Fonton Efendi, ayrıca Rusya başbakanının İstanbul'a göndermiş olduğu yazının tercümesini takdim etmişti. Bu yazıda, Rusya ve Osmanlı arasında geçerli olan ittifak gereği, Napolyon

⁵⁰ Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, s. 451.

⁵¹ BOA. Ali Emiri Selim 3 (AE. SSLM.III.), 00432/24660. "*fermân buyurluduğu vech üzere Fransa elçisi fakirhâne-i çâkeriye celb etdirilip... Nihâyetü'l-emr Devlet-i Aliyye Rusya ve İngiltere tahakkümünden tahlîs olunmakda ümîd kalmadığını derk edecek olur ise...*"

⁵² Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, s. 511

Bonapart'ın imparatorluğunun tasdik olunmaması isteği vardı. Rusya elçisi, tercümanı Fonton Efendi vasıtasıyla; "Bu durumda imparatorluk konusu gündeme gelse de krallık suretinde eski usul olmasında Devlet-i Aliyye tereddüt etmemeli. İddiaları imparatorluk unvanı olduğundan kabul edilmemesinden dolayı eski usulden kendisi çıktığı için Fransa'nın gücenme göstermemesi lazımdır" diye gayrı resmi olarak bilgi göndermiş ve yol göstermişti.⁵³

Bunun üzerine Reîsülküttâb, Fonton Efendi'ye; "Siz daha önce de bilgi vermiştiniz. Biz de bunun üzerine, imparatorluğun tasdiki için bir şey demeyip, sadece Rusya ret ettiği halde bu tafra ve kibirin nereden geldiğini de sorabiliriz" şeklinde cevap vermişti. Fonton Efendi'nin getirdiği bilgi konunun boyutunu oldukça değiştirmişti. Rusya, Napolyon'un imparatorluğunun tanınmasını, Osmanlı ile imzaladığı ittifak antlaşmasına aykırı buluyordu. Osmanlı İmparatorluğu, Rusya kabul etmeden bu imparatorluğu tanıyamazdı. Bu durumda, Napolyon'un imparatorluğunun ilanı ile ilgili; "Fransa'dan bir yazı gelse, Osmanlı İmparatorluğu Napolyon'un imparatorluk ünvanını kabul edecektir" sözünü dahi söylenmemesi gerekiyordu.

Bu gerçek, Fransız elçisine imparatorluğu bildiren bir yazısının olup olmadığını sormayı da önemsizleştiriyordu. Reîsülküttâb durumun farkına varmış ki bu görüşmenin içeriğini Padişaha iletirken; "Fransız elçisi, Prusya ve Nemçelinin⁵⁴ imparatorluğu kabul etmiş olduğuna dair etraftan gelen bilgileri kullanıp, Prusya ve Avusturya da tasdik etti diye sıkıştırırsada, Rusya ile olan ittifakımız gereği Fransa'nın imparatorluğu Rusya tarafından kabul edilmeden bizim tarafımızdan kabulü mümkün olamayacaktı. Antlaşmamız gereği Rusya'nın beyanının aksine davranamayacağımızı Rusya başbakanı, bu defa açıkça yazarak beyan etmişti. Fransa'ya Rusya tanımadan Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu tanıyamayacağımız izah edilmeli. Kaldı ki daha önce

⁵³ BOA. HAT. 00264/15312.

⁵⁴ Nemçe Krallığı, Avusturya İmparatorluğu (1804-1867) unvanını almak istiyordu. Napolyon, kendi imparatorluğunu kabul ettirmek için bunu hemen kabul etti. Daha sonra da Osmanlı bunu kabul etmişti. Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, s. 1954, 1960. Nemçe ya da Avusturya daha önce iki defa yenildiği Fransa ile yeni bir harp istemediği için, kendisi gibi Fransa'nın da imparatorluk olmasında bir mahzur görmeyip Napolyon'un imparatorluk ilanını onaylamış, fakat Napolyon Bonapart'dan intikamını almak için bir fırsat aradığı da kesindi. Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 63.

Cumhuriyet ilan olunduğunda Devlet-i Aliyye bunu herkesten sonra tasdik etmişti” diye yazarak, Rusya elçiliği tercümanı Fonton Efendi’nin verdiği bilgilere ilave olarak kendi mütalaasını da belirtmişti.⁵⁵

Bu günlerde Fransa ile savaş halinde olan İngiltere’nin maslahatgüzarı da tercümanı Pizaniye bir teskere vererek İngiltere’nin tavrını açıklamış⁵⁶ ve aralarındaki ittifak antlaşması gereği Napolyon’un imparatorluğunun tanınmamasını istemişti. Bu durumda, Avrupa’nın iki büyük devleti İngiltere ve Rusya, Napolyon Bonapart’ın imparatorluğunu ilan etmiş olmasından memnun değildi. Fakat Avusturya daha önce Fransız orduları karşısında iki defa yenilgiye uğradığı için Rusya gibi bir kara gücünü yanına almadan Napolyon Bonapart’ın isteğine karşı durmaya niyetli değildi. Prusya’da 1795’den itibaren Fransa ile barışı sürdürüyordu ve daha önce yenildiği Fransız orduları ile tekrar savaşmak istemiyordu.⁵⁷

Osmanlı İmparatorluğu, Fransa ile aralarında Mısır’ın işgalinin yarattığı sorunları çözmüş, Fransa ile ilişkilerini normalleştirip ittifak antlaşması imzalamıştı. Ayrıca Fransa, III. Selim’in yapmaya çalıştığı ıslahatlarda en iyi partneri idi. III. Selim daha önce Mısır’ı işgal eden Fransa’ya karşı İngiliz ve Rus desteğini almıştı. Fransızlarla arayı düzelttikten sonra da büyük güçler arasında arzu ettiği denge siyasetini de oluşturmuştu. Bu yönden bakılırsa Napolyon Bonapart’ın imparatorluğunu ilan etmesinin açısından hiçbir mahzuru yoktu ama Rusya ve İngiltere’nin Napolyon’un imparatorluğunu ilan etmesi konusundaki politikalarına paralel olarak Osmanlı’nın karşı karşıya bulunduğu durumun boyutları da netleşmişti. İngiltere ve Rusya, Fransa’daki yeni rejimi tanımadıkları gibi kendileri ile ittifak antlaşması imzalamış bulunan Osmanlı imparatorluğu da Fransa’daki bu yeni rejimi tanımasını istemiyorlardı. Osmanlı imparatorluğu artık iki taraftan birini tercih etme durumuyla karşı karşıya idi.

Neticede bir çözüme ulaşabilmek ve orta yolu bulmak için Fransa, İngiltere ve Rusya elçileri ile bazı görüşmeler yapılmış ve elçilere bazı açıklamalarda bulunulmuştu. Bu durum Osmanlı belgelerinde

⁵⁵ BOA. HAT. 00264/15312.

⁵⁶ BOA. HAT. 00031/01443.

⁵⁷ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 63.

“söylenmedik söz, Fransız elçisine açıklanmadık delil kalmadı...” diye yer almaktadır⁵⁸ Fakat elçi Reîsülküttâb tarafından çeşitli şekillerde 4-5 ay oyalanmasına⁵⁹ rağmen ne Fransa, Napolyon'un imparatorluğunun tanınmasının ileriye bırakılması isteğini kabul etti ne de İngiliz ve Rus elçileri, İmparatorluğun tanınmaması isteğinden vaz geçti.

Zor Seçim

III. Selim, Devlet-i Aliyye'nin politikalarında denge unsuru olarak gördüğü üç müttefikinin de darıltılmaması gerektiği esasına göre bir yol bulunması arzusunda idi. Konunun oluşturulacak danışma meclislerinde ele alınmasını ve imparatorluğun başına gaileler açmayacak bir şekilde olayın yönetilmesi için görüş oluşturulmasını istedi. Ortaya çıkan bu tablo üzerine üst düzey devlet adamlarının katılması ile oluşacak danışma meclisi toplantılarında konu tartışılmaya başlandı. Görüşmelerde Fransa, İngiltere ve Rusya'nın tavırları uzun uzadıya ele alınmıştı. Bu görüşmeler devam ederken bir vesile ile Bâb-ı Âlî'ye de uğramış olan Şeyhülislâm'a⁶⁰ da mesele açıklanarak O'nun dahi fikri alınmıştı.⁶¹

Osmanlı şiddetli baskılar nedeniyle iki taraftan birini tercih etmesi durumuyla karşı karşıya idi. Reddedilen tarafla bir savaş ilanı dahi vukua gelebilirdi. Gelişmelerin olayı tırmandığı bu nokta nedeniyle bir danışma meclisi toplanmasına emir verildi. Salı günü Sadr-ı Rumeli⁶² İsmet Beyefendi⁶³ başkanlığında; Şikk-ı evvel⁶⁴ (birinci), sâni (ikinci) ve

⁵⁸ BOA. HAT. 00264/15312.

⁵⁹ Sarıkaya, a.g.t., s. 911-912

⁶⁰ Mayıs 1803'den 1806'ya kadar Şeyhülislâm olan Emin Efendizâde Es'ad Efendi olmalı. Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmanî*, s. 1261.

⁶¹ BOA. HAT. 00031. 01443.

⁶² Rumeli Kazaskeri

⁶³ İbrahim İsmet Beyefendi; (1750-1807) Raif İsmail Paşa'nın torunu ve Kesriyeli Ahmet Paşa'nın oğludur. 1791'de Ordu kadısı, 1793'de İstanbul Kadısı oldu ve 4 ay sonra Bursa'ya sürgüne gönderildi ve kısa bir müddet sonra geri çağırıldı. 1796-7'de Meclis-i Mükaleme memuru oldu. 1798'de Anadolu, 1799'da Rumeli payesi 1800-01'de birinci ve 1804-180'de ikinci defa Rumeli Kazaskeri oldu. 1806'da Nakibüleşraflığa yükseldi. 27 Mart 1807'de vefat etti. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, s. 839. Ubeydullah Kuşmânî Ebubekir Efendi, *Asiler ve Gaziler Kabakçı Mustafa Risalesi*, Hazırlayan Aysel Danacı Yıldız, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 165.

⁶⁴ Feyzullah Efendi; Peksimetçibaşı Ahmed Ağa'nın oğludur. Baş muhasebede Pegegi Hasan Efendi'nin kardeşi Ahmet Efendi'nin yanında yetişti O'nun vefatında yerine Arpa

sâlis (üçüncü) defterdar efendiler, Tevkî⁶⁵ Reşid Efendi,⁶⁶ Atıf Efendi,⁶⁷ Sadullah Efendi,⁶⁸ Tahsin Efendi, Reîsülküttâb Mahmut Raif Efendi, Kethüda⁶⁹ Bey⁷⁰ ve Çavuşbaşı Ağa'nın katılımıyla bir meclis toplandı.

kâtibi oldu. Sonra zimmet halifesi ve baş muhasebe kesedarı olup Yusuf Ziya Paşa'nın Mısır'a gidişinde (1801/02) Ordu'da defterdar-ı şıkk-ı evvel olup, dönüşünde (1802/03) Tevkii ve Mayıs-Haziran 1803'de ikinci defa defterdar oldu. 1805'de vefat etmiştir. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, s. 531-532. Ubeydullah Kuşmânî, *Asiler ve Gaziler*, s. 164.

⁶⁵ Tevkî' yani Nişancı

⁶⁶ Reşid Mustafa Efendi, gedikli bir zaimin oğludur. Yağlıkcızâde Emin Paşa kız kardeşini nikahlayınca kalemden yetişip 1768-69 hâcegânlıkla İstanbul mukataacısı olmuştu. 1794 sonlarında irad-ı cedid defterdarı olup 13 Nisan 1799'da defterdar-ı şıkk-ı evvel, 1800-01 rikab-ı hümayûn reîsülküttâbı olup, 1802-03 ordunun gelişinde tabii olarak kalıp Şubat 1803'de tersane emini oldu. 1803-04 azl edildi 22 Haziran 1804 ikinci defa defterdar olup, 1805-06 Hatice Sultan kethüdalığı ilave dildi. 1813 tophane nazırı oldu. 1816'da hac farızası ile dönüp Şubat 1819'da vefat eyledi. Eyüp'te türbe ardında medfundur. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, s. 1383, Ubeydullah Kuşmânî, *Asiler ve Gaziler*, s. 168.

⁶⁷ Atıf Ahmet Efendi. Üsküdar'da attar Çankırılı Derviş Osman'ın oğlu olup Lalelîli Mustafa Efendi dairesine devam ederek hazine kâtibi olup kethüda kalemine memur oldu. Sonra âmedi kalemine girip 1787'de âmed-i Divan-i Hümayun oldu. 3 Mart 1798'de Reîsülküttâb oldu. 9 Nisan 1802'de sadaret kethüdası olup 3 Haziran 1803'de azl edildi. Ocak 1805'de Çavuşbaşı olup Mart 1806'da ayrıldı 23 Mart 1806'da vefat etmiştir. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, s. 337-338.

⁶⁸ Hasan Tahsin Efendi yerine Rikab Deterdarı olan Rikabda Çavuşbaşı Sadullah Efendi olmalı. Kuşmânî, *a.g.e.*, s. 47. Küçük Hüseyin efendinin oğlu olup 1800/01 defterdar-ı şıkk-ı evvel ve o sene sadaret kethüdası oldu. 1801/02 azl oldu 1802/03 çavuşbaşı vekili, ardından rikâb defterdarı oldu. 1816'da vefat etti. Memed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, s. 1427.

⁶⁹ Sadaret-i Uzma Kethüdalığı: Sadrazam kethüdarları XVII. Yüzyılda bütün işlerinde Sadrazamın yardımcısı idi. Bir müddet sonra bir memuriyet değil bir daire oldu ve XVIII yüzyılda Kethüda Bey, kendi dairesi ile birlikte, ağırlıklı olarak devletin iç işleriyle uğraşan Sadrazamdan sonra devletin ikinci gücü durumuna geldi. Bâbîâlî'ye yapılan başvurular bu daireden geçirdi. Meşveret (Danışma) Meclislerinin çoğunda o da davetli idi. Muzaffer Doğan, Sadâret Kethüdâsı, Osmanlılarda sadrazamın baş yardımcısı ve iç işlerin sorumlusu, *TDV İslam Ansiklopedisi C. Ek-2 Gözden Geçirilmiş 3. Bs.*, Ankara 2019, s. 437-438.

⁷⁰ Sadaret Kehüdası olan İbrahim Nesim Bey (Arabacızâde) Hotin'de bir cami imamının oğludur. Babasının vefatından sonra Annesinin babası ve Hotin Arabacıbaşı olan Mehmet Ağa tarafından yetiştirildi. Bu nedenle Arabacızâde şöhretini kazandı. 1775 de sadâret mektûbi odasına girdi. Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1804/1804 yılında ikinci defa Sadaret Kethüdâsı oldu. Mayıs 1807 de Kabakçı Mustafa İsyanı esnasında Et meydanında öldürülmüştür. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, s. 768.

Bâb-ı Âlide toplanan mecliste, Sadullah Efendi yapmış olduğu değerlendirmede, İngiltere ve Rusya'nın ittifak halinde olduğu ve istedikleri olmaması durumunda Fransa'ya karşı İngiltere ve Rusya gibi iki büyük gücü karşımıza alacağımız şeklinde meseleyi ortaya koymuştu. Ondan sonra söz alan Atıf Efendi de; "İngiltere ve Rusya, istedikleri olmazsa bizimle olan ittifaklarını bozarlar ama istediği olmazsa Fransa da sonsuza kadar sulh antlaşmasını bozar. Ayrıca sulh antlaşması ile ittifak antlaşmasının arasında fark var" dedi.

Bunun üzerine Kethüda devreye girer ve "*vâkı'â fesh-i ittifâk ile fesh-i musâlaha bir değildir...*" ⁷¹ diyerek; "Şimdi biz, Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu tasdik edersek müttefikler ittifak antlaşmasını feshedip bizimle dost olmaya devam ederler mi? Yoksa İngiltere; "Fransa'nın Mısır'a hücum edeceğini öğrendik. Hindistan ile olan ilişkimiz nedeniyle Mısır'ı elimizde tutmaya mecburuz gerekçesiyle Mısır'a asker çıkartır mı? Aynı şekilde Rusya da Fransızlardan şüphelendiğini söyleyerek Mora ve Arnavutluk taraflarına müdahalede bulunurlar mı? Asıl tartışılması gereken konu burasıdır" der. Kethüda, işaret ettiği savlardan hareketle, Rusya'nın güçlü bir düşman olduğunu, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücüne değinerek iki müttefikin birlikte "*Devlet-i Aliyye'yi bir gâile-i azîmeye dâ'îr eyleyecekleri âşikâr...*" şeklinde beyanı ile açıklamasını sürdürür.⁷² Fransız elçisinin, Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun derhal tasdik edilmemesi halinde Osmanlı mülkünden ayrılacağını açıklamış olması ve İstanbul'da Pierre Jean Ruffin'i⁷³ maslahatgüzar olarak bırakıp sefaret katiplerini de alıp gitmesi tehdidinde değinir ve bu davranış şeklinin bir savaş ilanının yakınlığını çağrıştırdığına işaret eder. Tartışma sulhu feshetme ile ittifakı feshetme durumundan taraflardan hangisi ile savaşın neye mal olabileceği konusuna gelmişti. Ayrıca Fransa'nın, İngiltere ve Rusya ile savaş durumunda olması durumu biraz daha netleştirmektedir.

⁷¹ BOA. HAT. 00031/01443.

⁷² BOA. HAT. 00031/01443.

⁷³ Armand Goşu, "La Troisième Coalition Antinapoléonienne Et La Sublime Porte 1805", İsis Yayınevi (Studies in Ottoman Diplomatic History XII), İstanbul 2003, s. 70. Yenidünya, "Mehmet Sait Hâlet Efendi", s. 52.

Hacı İbrahim Efendi; “Fransa eğer savaş açarsa, Mısır’a çıktığı zamanki durum ortadadır” diye söze girdi. Hacı İbrahim Efendi ve Reşit Efendi, ayrıca Fransız elçisinin İstanbul’dan ayrılma tehdidinin ayak gürültüsüne benzemediğine değindiler. Söze katılan Kethüda Efendi; “Rus elçisi ısrarla Napolyon Bonapart’ın imparatorluğunu tasdik ederseniz, İngiltere ve Rusya ile olan ittifakınızı feshedersiniz diyerek ayak diretince Reîsülküttâb’ın Rusya elçisinin tavrının, Haziran ayında Rus başbakanından gelen mektupla tam örtüşmediğini söylediğini, fakat Rus elçisinin görevi ile ilgili mektubu gösterebileceğini iddia ettiğini” söyleyince söze katılan Reşit Efendi de “Her ne ise elçinin memuriyeti olmasa bu şekilde ayak patırtısı edemez” diyerek meselenin özünün taraflardan birini tercih etme durumunda olduğumuzu beyan eder.

Bunun üzerine Kethüda Bey; “Fransız elçisine yumuşak bir şekilde Devlet-i Aliyye’nin Napolyon Bonapart’ın imparatorluğunu tasdikte bir tereddüdü olmadığını, fakat mevcut durum karşısında bunu şartlara uygun bir şekil ve zamanda yapılabileceğinin açıklanması, Fransız elçisi yine de giderse o zaman da bu mülayimliğimizden sapma göstermememiz gerektiğini” söyledi. Çavuşbaşı Ağa ise Fransız elçisinin ifadesinin; “33 güne kadar⁷⁴ Osmanlı bu imparatorluğu tasdik etmez ise devletimizin nezdinde makbul olmadığı gibi Rusya ile yapılan antlaşmanın kendilerinin de kabul edemeyecekleri şeklinde olduğunu” açıklar.

Çavuşbaşı Ağa; Avrupa’nın bu yeni durum karşısında ne şekilde hareket edeceği henüz kesinleşmemiş olduğundan hareketle, Paris’teki büyükelçimiz Halet Efendi ile acilen yazışarak durumumuzun Napolyo Bonapart’a bizzat açıklamasını gündeme getirir. Fakat Hacı İbrahim Efendi Fransız elçisinin İstanbul’dan ayrılmasından sonra belki de Halet Efendi’nin de Paris’ten tard edilmiş olacağını söyler.

Reşid Efendi ise Ruffin’nin maslahatgüzar olarak İstanbul’da bırakılmasını gündeme getirerek; “Halet Efendi Paris’ten tard edilecek

⁷⁴ Bu konuda BOA. HAT. 00137/05616/G nolu belgede “Fransa elçisi dahi imparatorluğu kabûl etmez iseniz üç güne dek avdet ederim demekle...” ifadesi ile üç gün ve BOA. HAT. 00031/01443. Belgede “Fransa elçisinin ifâdesinde otuz üç güne kadar Devlet-i Aliyye işbu imparatorluğu kabûl eder ise fihâ ve illâ devletimizin indinde makbul olmaz ve...” şeklinde otuz üç gün olarak iki farklı açıklama var.

olsa elçinin yerine maslahatgüzar bırakmayacağını ve Fransız elçisinin İstanbul'dan ayrılıp Paris'e gitmesinin belki de memuriyeti gereği olduğunu, elçinin ayak patırtısı yapıp imparatorluğun tasdikini de aceleye getirerek Paris'e bu sonuçla gitmeyi düşündüğünü" söyledi. Bunun üzerine Kethüda Efendi, onun bu ifadesinin verilmiş bir karar olmadığına işaret ederek "İmparatorluk tasdik olunur ise İstanbul'dan ayrılmayacağını" açıkça söylediğini hatırlatır. İtiyadı elden düşürmemek için de "şimdi böyle söyleyip daha sonra memuriyet gelmesi durumu da söz konusu olabilir. Fakat Fransız elçisine bir cevap verilecek ise Rusya ile bunca zamandır sürdürülen uyuşma durumunun da boşa çıkmaması için bir vesile ile Rusya'nın bugünlerde bize söylediklerini de düzeltmiş olması gerekir. Osmanlı menfaati gereği ama Rusya'nın da hatırını hoş tutmak için Fransız elçisinin İstanbul'dan ayrılmasına kadar işi uzattığımıza da dikkati çekilir. Fakat Rusya'nın bizim bu dostane tavrımıza dostlukla cevap vererek Fransa'nın imparatorluğunu tasdik etmemize rıza göstermeye hazır olması gerekir. Bunun için bazı meselelerde Rusya'ya yardımcı olmaya hazır olmalı ve müttefikliğimizi göstermemiz için daha önce çıkardığımız zorlukları düzeltmemize bundan iyi fırsat olmaz. Fransa'nın teklifini kabul etmemiz durumunda Rusya da arzuladıklarını elde etmeli. Korfu'daki askerine lojistik destek sağlamada Osmanlı ülkesini kullanamayıp Macaristan ve diğer komşu bölgeleri kullanarak her gün şu kadar masrafa mal oluyor diye Osmanlı'dan karşılık talep etmek gibi ittifaka uygun olmayan tavır ortadan kaldırmak için de vesile olur"⁷⁵ diyerek tartışmaya yeni bir yön verir.

Bunun üzerine söz alan Reîsülküttâb Mahmut Raif Efendi; "Bu görüşmeler, olması gereken şeylerdir. Fakat şıklardan birine karar verildikten sonra söyleyecek bir şey bulunur ama henüz şıkların birine karar verildi mi?" diye sorar ve devam eder; "Hal-i hazırda bir karar verilmediğine göre, şimdi herkesin kararını tek tek açıklaması gerekmektedir." diyerek önce Kethüda Bey'e hitap ederek onun reyini açıklamasını istemişti. O da; "Fransalının ret edilmesini doğru bulmam. Fakat bu durumda müttefik devletlerin tarafını tercih etmek karşı şıktan daha iyidir. Fransız elçisine soğuk muamele gerekmez. Toplantıda da açıklandığı ve tercümanı vasıtası ile bildirildiği gibi yine

⁷⁵ BOA. HAT. 00031/01443.

dostluk ve iyi davranış elden bırakılmamalı. Kendisi her ne kadar kabalık eder ve şiddet gösterirse gösterebilir iyi davranılmalı. Dersaadet'ten ayrılıp memleketine dönerse durum Paris'te olan Halet Efendi'ye tafsilatlı bir şekilde yazılıp Osmanlı'nın Napolyon Bonapart'ın İmparatorluğunu tasdik etmekte bir tereddüdü yoktur. Fakat Rusya ile görüşüp Rusya ile aradaki sorunları çözme konusuna teşebbüs edilmiş iken, İstanbul'daki Fransız elçisi gereksiz yere ayrıldı. Bu konuyu Fransız bakanlarına ve gerekirse bizzat Napolyon Bonapart'a açıklamak isteriz. Elçi kötülük ve bencillik göstererek görüşmeyi kesmişti. Ağız kalabalığı yaparak Fransa'nın kırılmamasını temin etmek için yazmalıyız. Diğer taraftan da Rusya ile yazışarak imparatorluğun tasdik edilmemesinin Osmanlıya zararları olacağını açıklayarak, ittifak bağlantımızı sağlamlaştıracak şekilde görüşme istemeli. Rusya'nın bu konuda rızasını elde etmek için gerekenlerin yerine getirilmesine itina göstermelidir. İttifak devletlerini elden çıkarmamak, vakte göre iyi hal görüldüğü bellidir ve benim de mütalaam budur” diyerek oyunu açıklar.

Kethüda Bey ilave olarak; “Elçinin bu şekilde davranmasına, devlet ileri gelenlerin rızası olmadığını” da belirterek açıklamalarına devam eder. Fransız elçisine imparatorluğun tasdikinde bir tereddüt yoktur. İş aceleye getirmeyip devleti nezdinde mesuliyetlerini düşünmesi lazım gelirken bu konuda Nemçe (Avusturya) maslahatgüzarına ve Prusya elçisine durum açıklansa, onlar dahi Fransa elçisine Devlet-i Aliyye'nin ilişkileri gereği zamana ihtiyacı olduğunu açıklasalar” diye bir öneri daha sunar. Zahire Nazırı, Reşid Efendi, Sadullah Efendi, Atıf Efendi ve Çavuşbaşı Ağa söz alarak, kesin sözlerinin böyle olduğunu söylediler.

Reşid Efendi, Şeyhülislam ve İsmet Beyefendi'nin kararları da bu doğrultuda mıdır? diye sorar. Bunun üzerine Şeyhü'l-islâmın dünkü ziyaretinde konunun görüşülüp O'nun da bu şekilde düşündüğü açıklandı. Sonuçta meclisteki görüşme ve kararın rikabı hümayuna sunulmasına karar verildi. Fakat Sadullah Efendi; “Bu konu önemli işlerdendir ve sadrazamın da bilgilendirilmesi” gerektiği söyleyerek; “Bu konu Şeyhü'l-islâmın işidir. Burada bir meclisin toplanmasını

padişah emretmiştir. Alınan kararın padişaha iletileceğini ve kesin kararın padişah tarafından verileceğini açıkladı.⁷⁶

Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu ilan etmesi, önce gazetelerde sonra da diğer haber kağıtlarında görüldüğü sırada, Rusya ve İngiltere elçileri; "Eğer Devlet-i Aliyye müttefiklerine bakmayıp hemen tasdik ederse bizimle ittifak antlaşmalarını feshetmiş olur. Devlet-i Aliyye'nin ittifakta sebatı ve müttefiklerine hüsn-i niyeti bizim tarafımızdan biliniyor ise de biz bunu peşinen ihtar ediyoruz" demektedirler. Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu ilan ettiği etraftan duyulurken ve imparatorluğun tanınması konusunda Osmanlı henüz bir karar verememişken, Rusya ve İngiltere elçilerinin bu şekilde açıklamalarına karşı, imparatorluk unvanının diğer Avrupa devletleri tarafından tanınması ve bu devletlerce tanındıktan sonra Devlet-i Aliyye de bu konuda gerekli olana aykırı bir durum yaratamazdı. Zira Fransa imparatorluğu aslında Osmanlı'nın da taşıdığı bir lakaptır. İmparatorluğu ilan ettikleri zaman bunun Devlet-i Aliyye'ye dokunan bir tarafı da yoktu.

Fakat İngiltere ve Rusya ara ara bu konuyu kabartıp neticede ittifakı ortaya koyup; "Devlet-i Aliyye'ye Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu kabul edip tasdik ederse, bizimle olan ittifakını bozmuş olur"⁷⁷ diye açıklama yapmaya başladıklarından bu yana, Osmanlı yüksek bürokratları, Rusya ve İngiltere devletleri için; "Osmanlı'nın müttefikidirler. Aradaki ittifak bağlantısı hal-i hazırda devam etmekte ve ittifaka özen gösterilmektedir. Müttefik, müttefiğinin daima iyiliğini ister. Ortada bir durum yokken Osmanlı, şöyle eder ise ittifakı feshetmiş olur demeniz nasıl bir iştir. İttifak şartlarını istediğiniz gibi kullanacak iseniz bu ittifaka uyar mı?" diye sormaktaydılar.

Aslında Osmanlı yöneticilerinin bu konuda kesin bir tavrı yoktu. Durumu mevcut şartlara ve mevcut bilgilerine göre değerlendiriliyorlardı. Osmanlı da yaşananlar ve devlet tecrübesi, Avrupa'da bir konunun ortaya çıktığı zaman Avrupa devletlerinin bu konuda ne dediği veya diyeceğine göre karar verilmesinin uygun

⁷⁶ BOA. HAT. 00031/01443.

⁷⁷ BOA. HAT. 00031/01481.

olacağını öğretmişti. Bu defaki olayda ise Osmanlı birbirine karşı iki büyük gücün odağında kalmıştı. Bu temel üzerinde, düşüncelerin olumlu olanı; “İmparator tabiri bir sözdür ve Devlet-i Aliyye’ye bir zararı olmaz. Bu tabir için Osmanlı Fransa’ya kötülük mü gösterebilir? Devletler arasında savaş birkaç nedenden dolayı olur. Şartlara aykırı bir teklif veya memleket zarar veren bir durum. Bunların dostane bir şekilde çözümü mümkün olmaz ise savaş söz konusu olabilir. Bu “imparatorluğun” kabulünde şartlara aykırı bir durum yok. Tasdik etmemenin de Osmanlıya bir faydası yoktur” şeklinde ifade ediliyordu. Ayrıca geleneğin öğrettiği, karşı görüş ifade edilirken ihtiyatı elden bırakmamak idi. Karşı görüşleri bu çerçevede değerlendirmek durumundayız.

Rusya Osmanlı imparatorluğundan bu konuda açık ve net bir şekilde bilgi istemekteydi.⁷⁸ Rus elçisine devleti tarafından gelen yazıda; “Osmanlı’nın Bourbon hanedanına yazdığı padişah lakabının Napolyon Bonapart’a verilmesine rıza göstermenin Rusya devleti için çirkin bir olay” olarak görülüp Osmanlı elçisine çeşitli azarlamalar yazılmıştı. Elçi, sarf ettiği o sözünü geri almak için türlü türlü bahaneler uydurmuş, Frengane hilelerde bulunmuş ise de sonuç olarak sözü söylemiş bulunuyor. Fakat sonraki görüşmelerde bir yolunu bularak bu sözünü değiştirmişti.

Fransa elçisine imparatorluğun tasdiki için resmen görev verildiğinde, Rusya elçisi ile bu konular tekrar konuşuldu. “Bu konuda Devlet-i Aliyye’ye zorluk çıkartmanız ittifak usulüne aykırıdır. Devlet-i Aliyye, Rusya ile olan dostluklarına riayet ederek Napolyon Bonapart’ın imparatorluğunun tasdikini şimdiye kadar sürdürdü ve müttefikliğini on kat gösterdi. Şimdi tüm Avrupa devletleri bunu tasdik etmişler ve bundan sonra Osmanlıya diyecek bir şey kalmamış. Buna rağmen Devlet-i Aliyye konuyu Rusya ile görüşeceğini beyan etmiş olduğu” söylendi. Karşı görüş olarak “Osmanlı’nın Fransa’dan ne korkusu var. Akdeniz’de İngiltere hakimdir. Fransa’nın Osmanlıya başka bölgelerden saldırma ihtimali yoktur. Fransa’ya sert bir cevap verilmelidir. Zira İngiltere ve Rusya bu konuda Osmanlıya olan desteklerini peşinen düşüneceklerdir” şeklinde beyan edildi. Rusya elçisinin bu konuda merkezden gönderilmiş bir görev emri olmadığından konunun tartışılıp

⁷⁸ BOA. HAT. 00033/01582.

düzenlenmesi ve elçiliğin razı edilmesi için 5-6 defa tercüman Fonton vasıtası ile konunun görüşülmesine teşebbüs olunmuştu. Sonuçta elçi ve Fonton Efendi ile resmi olmayan bir şekilde cumartesi günü görüşmek üzere randevulaşılmış ve bu iş Fransız yetkililerinden gizli yapılmıştı. Bir aksilik meydana gelmemesi için tedbirler alınmıştı.

Fakat perşembe günü Fransız elçisinin tercümanı Frankini gelip, Fransız elçisinin yol iznin fermanlarını istediğini resmen bildirdi. Bu durumda Rus elçisinden hükümeti nezdinde tavassut etmesi isteği ile yapılacak olan toplantının ertelenmesi gerekiyordu. Konu Rusya elçisine haber verildikten sonra Rusya ve İngiltere'nin tercümanları, farklı kethüda ve reis efendileri ziyaret edip; "Fransız elçisi yol izin fermanlarını isteyerek ve ayak patırtısı ile imparatorluk maddesini Osmanlıya kabul ettirirse, o zaman bizim elçilerimiz de oturmaz" demişlerdi. Bunu da Osmanlı'yı peşinen uyarmak için yaptıklarını açıklamışlardı. Osmanlı tarafı cevap olarak "O zaman sizin ittifaktan anladığının sadece kendi işiniz ve iddianızı Osmanlıya dayatmak olduğunu cümle alem bilmiş olur. Kaldı ki Osmanlının Fransız'dan çekinecek neyi var? diyorsunuz. Fransız'ın altı yüz bin askeri var. Bunları toplamak ve eğitmek Napolyon Bonapart'ın işi değil midir? Kendinin gururuna göre mareşal payesi de olan elçinin bu nedenle İstanbul'dan ayrılmasını nefesine yediremeyip yüz bin asker tertip ederek gece vakti Osmanlı hududuna yığarsa ve bunun Napolyon Bonapart'ın İmparatorluk unvanının tasdik edilmeme nedeniyle olduğunun söylese, bu sizlerin işine gelir mi? Müttefik olmanın şartı bu mudur? Avusturya devleti Fransız askerini geçirmez dersiniz. Onun engel olması üzerine harp ilan edilirse ne olacak? Avusturya'nın harp etmeye kudreti olsa imparatorluğu tasdik etmez idi. Özetle Devlet-i Aliyye'nin sebepsiz yere harbe girmesini teklif etmek müttefikâne muamele olmamakla bu konudaki ısrarlarınızın da boş olduğu ortadadır" ⁷⁹ şeklinde sözler söylendi. Ayrıca bu konuda Rusya'dan bilgi istendi. Rusya Hariciye Nazırı İstanbul'daki elçisine bu konuda özetle, Fransa'nın Nemçe memleketinden geçip Osmanlı topraklarına saldırması ihtimalinin bulunmadığı, niyet etmesi durumunda Rusya'nın derhal yardım edeceği, ayrıca Korfu adasında Rus askerlerinin bulunduğu, Akdenizde İngiliz donanmasının hakimiyetinin söz konusu

⁷⁹ BOA. HAT. 00031/01481.

olduğu ve Fransız donanmasının Mora ve Arnavut tarafına bir tecavüz vaki olmasının mümkün olmadığı, olması halinde Rusyanın yardım edeceği konularında Osmanlı İmparatorluğuna teminat veriliyordu.⁸⁰

Osmanlı yüksek bürokratları, Fransız elçisi bir kaç ay sabretse, imparatorluğun tasdikine yol açacak gelişmelerin olabileceğini düşünmekte idiler. Fakat Paris'teki büyük elçimiz Halet Efendi "Fransız elçisi İstanbul'dan ayrılmasından sonra harp ilan edilebilir" ihtimalini yazmıştı. Bunun üzerine; "İnad edip direnmek Osmanlı Fransız ile harp etsin demekten farksızdır" denilerek Osmanlı tezi tekrar tekrar İngiltere ve Rusya elçilerine sunuldu. Konu ne şekilde gelişirse durum hakkında padişaha da bilgi verilecekti. Halet Efendi'den gelen yazıda; İstanbul'daki Fransız elçisinin tercümanı Frankini ile her defa gerçekleştirilen müzakerelerde tercümanın elçisine bu konuyu nasıl aktardığına dikkati çekerek bu konuda çaba gösterilmesi istenmekte idi. Ayrıca; "Elçi gider ise arayı çok uzatmadan ilişki kurmaya çalışılmalı" tavsiyesi de yer almaktadır.

Reîsülküttâbın, yapılan görüşmeler hakkında verdiği bilgiye göre; Tercüman Frankini yine gelip bir önceki görüşmenin cevabını getirmişti. Kethüda ile Fransız elçisi bu gece kethüdanın sahilhanesinde görüşecek, Fransız elçisi iyi ağırlanacak ve görüşmeden iyi bir gelişme elde edilmesi için çalışılacaktı.

Rusya ve İngiltere engelini aşamayan⁸¹ Osmanlı'nın elinde Fransız elçisini oyalamaktan başka çare yoktu.⁸² Fakat bu yol da bir yere kadar izlenebilirdi. Durumda bir gelişme olmayacağını anlayan⁸³ Fransız Büyükelçisi General Brune, yerine Pierre Jean Ruffin'i maslahatgüzar atayarak pasaportunu istedi ve 24 Aralık 1804'de İstanbul'dan ayrıldı. Elçi'nin ikna edilerek İstanbul'dan ayrılmamasını temin için daha önce Atıf Efendi görevlendirilmiş, fakat bir netice elde edilememişti.⁸⁴ Fransız elçisinin ayrılması III. Selim'in oluşturduğu dış politikayı dengeye oturtma politikasının çökmesine de neden olmuştu. Bu durum III. Selim'i sarstı. Öncelikle Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun

⁸⁰ BOA. HAT. 00032/01514.

⁸¹ BOA. HAT. 00033/01586.

⁸² BOA. HAT. 00031/01441.

⁸³ BOA. HAT. 00031/01494.

⁸⁴ BOA. HAT. 00031/01443.

tanınması konusunda Rusya'nın katı tutumunda bazı konularda taviz verilirse bir gevşeme olabileceği zannediliyordu.⁸⁵ Bunun için Rusya ile görüşme başlatılmıştı. Fakat modern dünyadaki gelişmeler durumun farklı bir yöne evrilmesine yol açmıştı. Denizlerdeki üstünlüğünü kabul ettirmiş bulunan İngiltere savaş halini devam ettirdiği Fransa'nın karşısında durabilecek kara gücünün Avusturya ve Rusya'da da mevcut olduğunu görerek bu iki gücün kendi aralarında ittifak arayışlarını değerlendirip, onların oluşturacağı devasa kara gücünü maddi olarak desteklemeye karar verdi.⁸⁶

III. Selim, Fransız elçisinin ayrılmasından sonra Sadrazama, Paris'teki Halet Efendiye ve Fransa ile aramızda arabuluculuk yapmakta olan Paris'teki Prusya elçisinden ⁸⁷ önce doğrudan Prusya'ya yazılarak durumumuzun açıklanmasını istemişti.⁸⁸ 26 Aralık 1804 tarihinde Paris'te Büyükelçi olan Halet Efendi'ye yazılacak olan kaimenin müsveddesinde⁸⁹ İngiltere ve Rusya'nın sorun çıkartmaları ve ortamı geren süreçler açıklanmıştı.

Kolay Çözüm

Elçilik görevlileri ile yapılan görüşmelerde ve toplanan danışma meclisinde yapılan konuşmalarda Fransa elçisine karşı sürdürülen; “Müttefiklerimizin şiddetli baskısı altındayız. İlerde, Osmanlı için uygun bir zamanda imparatorluğu tasdik ederiz” söyleminin ⁹⁰ bir işe yaramayacağı anlaşılmıştı. Fransız elçisinin “İmparatorluğu hemen tanımazsanız İstanbul'dan ayrılırım” sıkıştırmasını, bizzat Paris'in talimatı ile yaptığının, anlaşılması durumu daha net bir biçimde ortaya çıkartmıştı. Yapılan görüşmeler, toplanan meclislerde, İngiltere ve Rusya'nın Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun tanınmaması ve aksi taktirde daha ciddi sonuçlar doğabileceği baskıları nedeniyle İngiltere ve Rusya'nın istekleri doğrultusunda tavır takınılması görüşü ağırlık kazandı. Sonuç ne olursa olsun gelişmelerin Osmanlıyı zor durumda bıraktığı aşikardı.

⁸⁵ Karal, *Selim III. ün Hatt-ı Hümayûnları*, s. 89.

⁸⁶ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 63.

⁸⁷ BOA. HAT. 00031/01485.

⁸⁸ Karal, *Selim III. ün Hatt-ı Hümayûnları*, s. 89.

⁸⁹ BOA. HAT. 00137/05616/G.

⁹⁰ Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, s. 453.

Fransız Dışişleri Bakanı Talleyrand, Paris'te güç durumunda kalan Osmanlı Elçisi Halet Efendi'ye yardımcı olması ve Fransa ile Osmanlı arasında arabuluculuk yapması için Prusya elçisi Lukzini'den ricacı olmuştu. Bunun üzerine Lukzini, Halet Efendi'ye İstanbul'da Rusya elçisi ile yapılacak görüşmelerde kullanılmak üzere bazı diplomatik bilgiler iletmisti.⁹¹ Fransız elçisinin İstanbul'dan ayrılmasından sonra, Paris'teki Büyükelçi Halet Efendi'ye göndermek üzere hazırlanan mektupta bu duruma gönderme yapılarak *"Lukzininin size ifade eylediğinden beş kat ziyade olarak vâki' olan ifadeler..."*⁹² Rusyaya karşı kullanıldı vurgusu yapıldı. "Fransız Büyükelçisi Brune'a verdiğimiz takirde açıklanmıştır. İmparatorluğun tasdikinin biraz ertelenmesi konusunun Rusların hatırına binaen olduğu zannedilmektedir ama gerçekte öyle değildir. İttifak şartları arasında diğer devletlerle ilgili bir işlem olduğunda ikisinden birinin haberdar edilmesi konusu da vardır. Devlet-i Aliyye bu konuda Rusya ve İngiltere ile haberleşmeye mecburdur. Aksi taktirde Devlet-i Aliyye bir imparatorluk sözü için sadık bir dost olan Fransa'yı neden kırsın? Fakat Rusya ve İngiltere bu imparatorluk maddesini öyle bir noktaya getirdiler ki eğer Osmanlı, imparatorluğu tasdik ederse ittifakı feshetmiş olacak. Bu da açıkça ilân-ı harp etmek gibi olur. Sonrası da düşünölsün..." diyerek açıkça beyan edilmiş bir tehdit söz konusu idi.

Gönderilen mektupta,⁹³ "Bu konu, İstanbul'da bulunan Rus elçisinin ayak güröltüsü olmayıp, devleti tarafından açık ve kesin bir şekilde kendisine verilen bir görevi olduğunu açıklamak için devletinden gelen yazışmayı da gösterdi. Rusya konumu itibariyle bir yelken açınca Karadeniz boğazına gelebilir, İngiltere'nin "Fransa'nın sınırı" diyerek Mısır'a varacağı güneş gibi ayandır. Bu durumda Osmanlı, Fransa'nın imparatorluk ilanını nasıl kabul edebilir. General Brune daha önce vakti zamanında bize *"Osmanlı'nın Rusya ile iyi geçinmesi lazımdır"* demişti. Fakat şimdi bu mahsurları biz ona bir türlü anlatamadık. Israr edip, gün be gün uydurma sözlerle telkinlerde bulundu. Sonunda da bu mektubun tarihinden iki gün önce (24 Aralık 1804) İstanbul'dan ayrıldı. Açıkladığımız mahzurlar ortada iken Fransa, Osmanlı'nın bu denli

⁹¹ Yenidünya, "Mehmet Sait Hâlet Efendi", s. 47-48

⁹² BOA. HAT. 00137/05616/G.

⁹³ BOA. HAT. 00137/05616/G.

tehlikeye düşmesine nasıl izin verebilir” diye yazarak Fransa’nın yardımcı olmasının gerekliliğine vurgu yapıldı ve devamla; *“Bir savaş ilanında bunların biri İstanbul Boğazı’ndan diğeri Mısır üzerinden Osmanlı’ya saldırabilecek konumda iken Fransa Osmanlı’yı böyle bir tehlikenin içine atmış olmaz mı?”* sorusu ile aslında mevcut tehditlere ve Osmanlı’nın bunlara karşı beklentilerine bir defa daha vurgu yapıldı.

Halet Efendi’ye Osmanlı’nın mecburiyetini, bu durumda neler yapılabileceğini iyice düşünüp taşınması için; “General Brune’a bu konuyu ne kadar açıkladıksa da bir sonuç elde edilemediğini, Brune’ün İstanbul’dan hangi şartlarda ayrıldığını, bununla birlikte Osmanlı’nın Fransa’nın kırılmasını bir an bile istemediğini, bunun için müttefiklerini razı edip susturabilmeye çalışıldığını, bu konuda Petersburg’a bile yazılıp cevabının her an beklenmekte olduğunu, Devlet-i Aliyye bu konuda bir kusur etmeyip hem Fransa’nın şanını koruma, hem de müttefiklerinin rızasını almayı fazlasıyla arzu etmekte olduğu” bilgileri gönderildi. Halet Efendi’den tüm bu gerçekleri Fransa tarafına açıklayarak hayırlı bir iş yapması, Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand’a ve arabulucu olan Prusya’nın Paris’teki elçisi Lukzini’ye de durumu açıklaması için dirayet ve hamiyetini gösterip orada konu ile ilgili gereken seremonileri yapması için var kuvveti ile gayret göstermesi istendi. Konu, ayrıca doğrudan Prusya’ya da yazılmıştı.

Devleti Aliyye’nin Fransa’dan bir an bile ayrılmak istemediğini açıklanarak, Fransa’yı çok sevilen bir dost olarak kabul ettiğini, fakat imparatorluk konusunda yeni yapılmış olan ittifak antlaşmalarından kaynaklanan böyle bir zorunluluk olduğuna değinilen mektupta; “Osmanlı’nın imparatorluğu kabul etmiş derecede beyanlarda bulunduğunu, elçinin ayrılmaması için Atıf Efendi’yi bu konuda memur edip denemediği yol kalmadığı” açıklanıyordu. İstanbul’dan ayrılıp Fransa’ya dönüşüne resmen rıza gösterilmemesine rağmen General Brune’ün nifak erbaplarının sözleriyle, rızamız ve ferman olmadan hareket ettiği, buna rağmen, elçinin refakatine mihmandar, çuhadar ve tatarlar ta’yîn olunduğu” yazıldı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi; “Nifak erbabının uydurmaları ile elçinin taraftarlarının yeniden alevlenip, şiddetli yazılar göndermiş” olmalarına rağmen bunların hiç birine itibar edilmeyip Fransız elçisini ne derece dikkat edilerek uğurladıkları” bilgisi de gönderilmişti. Netice olarak Devlet-i Aliyye,

Napolyon Bonapart'ın İmparatorluğunu kabul etmeyi taahhüt etmiştir. Bunu gerçekleştirmek için de teşebbüse geçmiştir ve inşallah tatbikan da icra edecektir. Bu durumun Talleyrand'a ve diğer bakanlara açıklayabilirsin" denilmişti.⁹⁴

Napolyon Bonapart'a karşı Rusya, Avusturya ile 6 Kasım 1804'de bir ittifak antlaşması imzalandıktan sonra İngiltere de 11 Nisan 1805'de Rusya ile arasında bir ittifak antlaşması imzalandı. İngilizlerle ittifak antlaşması imzalamasından sonra, Rus elçisinin İstanbul'daki tavırlarında bazı değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Rusya 1879'da imzalanan ittifak antlaşmasının yenilenmesini istiyordu. Fakat III. Selim, bu yeni ittifakın şartlarının bizi Avrupa'nın meselelerinin içine çekeceğinden endişe duyuyordu. Bu nedenle imzalanacak olan ittifakta gizli maddeler olmamasını, eğer şartlar gerektirirse bunun o zaman görüşülüp karara bağlanabileceğini belirterek⁹⁵ denge politikasından ayrılmama kararını sürdürüyordu.

Ruslarla bu esaslar dahilinde ittifak antlaşması⁹⁶ yenilendikten sonra, Napolyon Bonapart ordularının, 2 Aralık 1805'de Austerlitz / Osterliç'te Avusturya ve Rus ordularını yendiği haberi gelmişti.⁹⁷ Haber, Osmanlının nefesini daraltan büyük bir bunalımın da sonu demekti. Avrupa'nın mevcut üç imparatorunun savaştığı bu muharebede,⁹⁸ Napolyon Bonapart'ın Avusturya ve Rusya imparatorlarını yenmiş olması, saray çevresinde büyük bir sevince de neden olmuştu. III. Selim; "İki imparatoru yenen Napolyon Bonapart'ın imparatorluğuna artık söz yoktur"⁹⁹ diyerek, tanınması için Sadrazama; "Önce Rusya elçiliğini tercümanı Fonton'a bilgi verilerek Fransa'ya imparatorluğun tanındığının bildirilmesi" emrini verdi.

Osmanlı geleneğinde ihtiyatın yeri ve gereği vardı. Olaya objektif ve bir bütün olarak baktığımızda çok sıkıntı vermiş bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Fakat çok kolay bir çözüm imkânı doğmuştu. İhtiyat bir kenara bırakıldı ve Abdurrâhim Muhîp Efendi elçi olarak

⁹⁴ BOA. HAT. 00137/05616/G.

⁹⁵ Karal, *Selim III. ün Hatt-ı Humayunları*, s. 90.

⁹⁶ Mütercim Asım Efendi, *a.g.e.*, s. 162

⁹⁷ Mütercim Asım Efendi, *a.g.e.*, s. 163

⁹⁸ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 64.

⁹⁹ BOA. HAT. 00031/01435. "Zira bu defa Bonapart kılıcıyla imparator oldu."

hediyelerle birlikte Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu ve zaferlerini kutlamak için Paris'e gönderildi.¹⁰⁰

1796 da Napolyon Bonapart kuzey İtalya'nın büyük kısmında cumhuriyetler ilan etmişti. Daha sonra bu cumhuriyetlerin toprakları birleştirildi ve adı İtalya Cumhuriyeti olarak değiştirilip 1802 yılında Napolyon 10 yıllığına İtalya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilmişti. Napolyon Bonapart imparatorluğunu ilan etmesinden sonra 1805 de İtalya Cumhuriyeti krallığa çevrildi ve Napolyon Bonapart da İtalya Kralı oldu.¹⁰¹ 17 Mart 1805'de; Hem İmparatorluğu, hem Kuzey İtalya'daki kendi elleriyle kurduğu¹⁰² cumhuriyetlere son verip, kendini İtalya Kralı ilan etmiş olan Napolyon Bonapart'ın¹⁰³ İtalya Krallığını da tanıdı, hem de kazanmış olduğu büyük Austerlitz zaferi kutlandı.

Fakat bu olaya ve yakın geleceğine baktığımız zaman, Fransa'yı tercih etmiş olan III. Selim için bu tercihinin hiçte iyi sonuçları olmadığını görebiliriz. Yaklaşık iki yıl sonra, bir atakla Çanakkale Boğazını ve Marmara Denizini geçip 20 Şubat 1807 tarihinde İstanbul önlerine gelen İngiliz donanması; Fransız elçisinin İstanbul'dan kovulmasını ve Fransa ile ilişkilerin kesilmesini istemiş, aksi taktirde İstanbul'u bombalamakla tehdit etmişti. Donanma 1 Mart'ta İstanbul önlerinden ayrıldı.¹⁰⁴ Fakat 29 Mayıs 1807 tarihinde; Osmanlı içinde ıslahatlara karşı olanlar ve Kabakçı Mustafa liderliğindeki Boğaz Yamakları tarafından III. Selim'in tahtan indirildiğini görüyoruz. İngiliz donanmasının İstanbul'a gelip tehdit etmesinden 99 gün sonra III. Selim'in tahtan indirilmesiyle sonuçlanan Kabakçı Mustafa İsyanı hem tesadüfi değil hem de öncesi ve sonuçları itibariye bir bütün halinde değerlendirilmesi gereken bir olaydı. Bu olayda İngiltere'nin ve Rusya'nın isyancılara ilişkisinin ortaya konması da tarihçiler tarafından ihmal edilegelmiştir. III. Selim'in başlattığı ve Fransa'yı rol model olarak

¹⁰⁰ Mütercim Asım Efendi, *a.g.e.*, s. 165. Karal, *Selim III. ün Hatt-ı Humayunları*, s. 90.

¹⁰¹ Fatih Yeşil, Kozmopolit Bir Osmanlı'nın Napoléon Harpleri Sırasında Dış Politikaya Dair Gözlemleri, *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, 43, (Haziran 2024), s. 110.

¹⁰² Roberts, *a.g.e.*, s. 163, 189, 192

¹⁰³ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 63.

¹⁰⁴ Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, s. 521

aldığı Nizam-ı Cedid hareketinin kadroları tamamen tasfiye edilmiş yerlerine Nizam-ı Cedid ve Fransa karşıtı bir kadro gelmişti.¹⁰⁵

Sonuç

Napolyon Bonapart'ın Mısır Seferi, hem tarih hem de Osmanlı tarihi özelinde çok iyi bilinen konularından bir tanesidir. Ama nispeten daha az bilinen bir gelişme var. O da Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunu ilan etmesi ile Osmanlı imparatorluğunun içine düşmüş olduğu durum. Görünürde, Fransa ile iyi ilişkilerini geliştiren ve Fransa'nın imparatorluk olmasında bir tehdit görmeyen Osmanlı için imparatorluğu kabul etmek bir problem değildi. Bu durum, Osmanlı üst bürokrasisi tarafından gayri resmi olarak Fransız elçisine defalarca açıklanmıştı.

Fakat Fransa ile savaş halindeki İngiltere ve Fransa ile Akdeniz'de çekişme halinde bulunan Rusya elçileri, Osmanlı yetkililerine Napolyon Bonapart'ın imparatorluk ilanının kabul edilmesi durumunda aralarındaki ittifak sözleşmelerine uymayan bir davranış içinde olacağını bildirdiler. Bu durum da ittifak ilişkilerini bozacaktı. Olay yeni bir sürece girmişti. Fransa'nın imparatorluğunun tanınması ertelenmişti. Gelişmelerden sonra Fransız elçisi, imparatorluğun hemen tanınmaması durumunda İstanbul'u terk edeceğini bildirdi. III. Selim, dış politikada uyguladığı denge politikasının sarsılacağı ve Fransa'dan destek aldığı için uygulamaya çalıştığı ıslahatların aksayacağını görerek endişelenmişti. Soruna bir çare bulunması için Osmanlı üst bürokrasisinin ileri gelenlerine bir meclis toplayıp konuyu müşavere etmeleri emrini verdi.

Biz bu müşavere meclisine ait tutanaklardan görüşmeye katılanların ve görüşmede dile getirilen görüşleri özetleyerek bir değerlendirme yaptık. Gerçekte bu dönemde, Osmanlı bürokrasisinde yükselenler için üç ana fraksiyona mensubiyetten söz edilse de her şeye rağmen Osmanlı üst bürokrasisi, görüşlerini dile getirirken ihtiyatı elden bırakmama gibi bir tutum sergilemektedirler. Dikkatten kaçmayan ikinci tutum ise reel durumlardan hareket etmeyi alışkanlık haline getirmiş olmalarıdır. Gerçekliği olan bir olay veya durumu dikkatlerinin

¹⁰⁵ Süheyla Yenidünya, "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babiâli Üzerindeki Etkisi", *History Studies*, 5/1 (Ocak 2013), s. 405

odağına alıyor, nazari de olsa karşıtlığa vurgu yapıp tekrar gerçeğin etrafında yoğunlaşıyorlar. Bu tutumu elçilerin tutum ve davranışlarıyla karşılaştırdığımız zaman Osmanlı bürokrasisinin onlardan çok daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan görüş; İngiltere ve Rusya ile yapılan ittifakların bozulmasının engellenmesi için, Fransız imparatorluğunun ileride çıkabilecek bir fırsatta onaylanması idi. Bu arada, Rusya Napolyon Bonapart'ın imparatorluğunun tanınması konusunda ikna edilmeye çalışılıyordu. Fransız elçisinin, oyalamayı kabul etmeyip İstanbul'u terk etmesi ile kriz yeni bir noktaya tırmandı. Fakat Avrupa'daki gelişmeler ve özellikle Napolyon Bonapart'ın 2 Aralık 1805'de Austerlitz'te Avusturya ve Rusya ordularını yenmesi, Osmanlı açısından imparatorluğun tanınma sürecini tam tersine çevirmişti.

Gelişmeleri değerlendiren III. Selim süratle karar verip, daha öncekinin aksine "İki imparatoru yenen Napolyon Bonapart'ın kendi imparatorluğunu ispat ettiğini" söyleyerek derhal Paris'e bir heyet gönderilip hemen imparatorluğun tasdik edilmesini emretti. Neticede bu gelişmelerden sonra sorun masada çözülmüştü.

Gelişmeleri izlediğimiz zaman Fransa'yı tercih etmiş olan III. Selim için bu tercihinin iyi sonuçları olmadığını görebiliyoruz. İngiliz donanmasının gelip İstanbul'u tehdit etmesinden yaklaşık 99 gün sonra 29 Mayıs 1807 tarihinde Osmanlı içinde ıslahatlara karşı olanlar ile Kabakçı Mustafa liderliğindeki Boğaz Yamakları tarafından tahtan indirilmişti. Bu olayda İngiltere'nin ve Rusya'nın isyancılara ilişkisinin ortaya konması ise tarihçiler tarafından hep ihmal edilegelmiştir.

Ayrıca, müttefik Avrupa güçleri tarafından 18 Haziran 1815'de Waterloo'da yenilen Napolyon Bonapart sonrası Avrupa'yı yeniden düzenlemek için 1815'de toplanan Viyana Kongresi'nde ve ondan sonra toplanan ve 19. yy. siyasetinin şekillenmesine yol açan kararların alındığı tüm kongrelerde Fransa vardı. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu'nun olmadığını görürüz. Bu da bize "*Tarih ayrıntılarda gizlidir*" sözünü daima hatırlatır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)
 BOA. C. HR. 97/4826/001/00
 BOA. HAT. 00031/ 01435
 BOA. HAT. 00031/-01441
 BOA. HAT. 00031/01443
 BOA. HAT. 00031/01481
 BOA. HAT. 00031/01485
 BOA. HAT. 00031/01494
 BOA. HAT. 00032/01514
 BOA. HAT. 00033/01582
 BOA. HAT. 00033/01586
 BOA. HAT. 00264/15312
 BOA. HAT. 00264/15312
 BOA. HAT. 00137/05616/G
 BOA. AE. SSLM. III. 00432/24660

Kitap ve Makaleler

Ahmet Cevdet Paşa. *Tarih-i Cevdet*, Sad. Dünder Günday, Yay. Haz. Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat İstanbul.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara 1959.

Bağçeci, Yahya, “Osmanlı Belgelerine Göre Napolyon Bonapart’ın İmparator Unvanının Osmanlı Devleti Tarafından Tanınması Meselesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/29, (2014), s. 70-83.

Bayram, Ümmügülsüm Filiz, “1787-1792 Osmanlı Rus ve Avusturya Savaşı’nda Stratejik Bir Oluşum: Kuban Hanlığı”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 11/30, (2024), s. 475-497.

Beydilli, Kemal, “Mahmut Raif Efendi (Ö. 1807) Osmanlı Reîsülküttâbı ve İslahat Yazarı” *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 27, s. 382-383, Ankara 2003.

Doğan, Muzaffer, Sadâret Kethüdâsı, Osmanlılarda Sadrazamın Baş Yardımcısı ve İç İşlerin Sorumlusu, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt Ek-2 Gözden Geçirilmiş 3. Bs., s. 437-438, Ankara 2019.

Düzen, Cem. “Mısır’da Fransa’ya Karşı İlk Askeri Eylem: İskenderiye Harekâtı Ve Köse Mustafa Paşa (1799)”. Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sy. Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı, (Kasım 2024), s. 353-366.

Ekinci, Emre, “Devrimden Günümüze Fransız Siyasal Sisteminin Evrimi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler. Dergisi* 6/1, (2016), s. 149-171.

Ertekin, Işık Eğrioğlu, “Napoléon Bonaparte ve İstanbul”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/38 2024, s. 256-271.

Goşu, Armand, *La Troisième Coalition Antinapoléonienne Et La Sublime Porte 1805*, İstanbul 2003.

Günçe, Şuheda, *III. Selim Dönemi Ulema-Siyaset İlişkisi*. Samer Yayınları, Kahramanmaraş 2019.

Günce, Şuheda, Osmanlı Devleti'nde İlk Daimi Elçilikler ve Diplomasiye Olan Etkileri, *OSMER Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 6/10, (Nisan 2020), s. 101-114.

Karal, Enver Ziya, *Selim III. ün Hatt-ı Humayunları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1942.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi V. Cilt Nizam-i Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856) 8.bs*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

Koçak, Zülfiye, "1787-1792 Osmanlı Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXII/2, (2017), s. 459-490.

Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi XIX Yüzyılın başlarından Yıkılışa II*. Çev. Servet Tanilli, Cem Yayınları, İstanbul 1995.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, (Yay. Haz. Nuri Akbayan, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Mütercim Ahmet Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809, Cilt 1*, Haz. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.

Orhon, Nafiz- Nuri Taşdelen, *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbi (Napolyon'un Mısır Seferi) III ncü Cilt 5'nci Kısım Eki*, Genelkurmay Başkanlığı Yayını, Ankara 1987.

Özcan, Abdülkadir, "Halet Efendi (1760-1822) Osmanlı Devlet Adamı," *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 15, s. 249-251, İstanbul 1997.

Roberts, Andrew, *Napoléon Hayatı 2. Bs.*, Çev. Baraberos Uzunköprü, Kronik Kitap, İstanbul 2023.

Sarıkaya, Hüseyin, Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Haka'iku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin), Basılmış Doktora Tezi, İstanbul 2013.

Shaw, Stanford J., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri," Çev. M. Faruk Çakır, *Türkler 12*, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara 2002, s. 1000-1031.

Shaw, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*, Çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

Süslü, Azmi, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri 1798-1807". *TTK Belleten*, 47/185, (1983), 259-280.

Şen, Adil, *Osmanlıda Dönüm Noktası (III. Selim Hayatı ve Islahatları)*, Fecr Yayınları, Ankara 2003.

Ubeydullah Kuşmânî Ebubekir Efendi, *Asiler ve Gaziler Kabakçı Mustafa Risalesi*. Haz. Aysel Danacı Yıldız, İstanbul 2007.

Yalçınkaya, M. Alaaddin, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası". *Türkler C. 12*, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara 2002, s. 1032-1088

Yenidünya, Süheyla "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babiâli Üzerindeki Etkisi", *History Studies*, 5/1 (Ocak 2013), s.405-424.

Yenidünya, Süheyla, *Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760-1822)* Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008.

Yeşil, Fatih, Kozmopolit Bir Osmanlı'nın Napoléon Harpleri Sırasında Dış Politikaya Dair Gözlemleri, *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, 5/1, (Haziran 2024), s.79-230

Zinkeisen, Johann Wilhelm, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Cilt 6, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Cilt 7, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

Extended Abstract

Despite territorial losses in the 18th century, the Ottoman Empire remained one of Europe's major powers. Sultan Selim III ascended to the throne during the Ottoman-Russian and Austrian War of 1787–1792. He recognized the necessity of reforms within the Empire, which he believed could only be effectively implemented during times of peace. To comprehensively explain the period of Selim III, it is essential to shed light on various internal dynamics as well as the external forces that frequently shifted positions both against each other and the Ottoman Empire.

The focus of this study lies at the intersection of internal and external powers. Our aim is to explore the emergence of a particular issue, which, although minor in scope, caused significant disruptions at the macro level. By examining documents from the Ottoman archives, we seek to understand how this issue was perceived and managed by state officials and how decisions were implemented within the system. Emphasis has been placed on the opinions and reflections of high-ranking Ottoman bureaucrats as recorded in official documents. Efforts were made to interpret the information within the context and atmosphere of each document.

The peace treaties signed with Austria in 1791 (Treaty of Sistova) and with Russia in 1792 (Treaty of Jassy) created a conducive environment for initiating reforms. Sultan Selim III garnered the interest of the newly established republican regime in France, which supported his reformist agenda. After recognizing the leading European nations, Selim formally acknowledged the new French regime. However, developments soon entangled the Ottoman Empire in a new web of alliances. In 1798, under the command of General Napoléon Bonaparte, French forces departed from Toulon, capturing Malta before landing in Egypt.

Napoléon's occupation of Egypt came as an unexpected shock to Selim III. Unable to respond to France unilaterally, the Sultan relied on the support of France's rivals, Britain and Russia, to overcome the threat. Nonetheless, sustaining reforms and resisting British and Russian demands necessitated maintaining France as a counterbalancing force. Following the alliance agreements signed with Britain and Russia, the Egyptian issue was resolved through the Treaty of Amiens on March 27, 1802. Subsequently, peace terms with France were negotiated, culminating in the signing of a treaty in Paris on June 25, 1802.

Napoléon desired centralized control over all aspects of French power. Although executive authority was vested in a committee of three Consuls, actual power rested entirely in Napoléon's hands. Dissatisfied with this

arrangement, Napoléon declared himself First Consul for life in 1802. Amid growing internal and external threats, he moved to proclaim himself Emperor in March 1804.

Napoléon's proclamation as Emperor stirred unrest not only in other European capitals but also in Istanbul. The French ambassador to the Ottoman Empire, General Anne-Marie Brune, exerted persistent pressure on Ottoman officials to immediately recognize Napoléon's imperial status.

When the issue of recognition arose, Russian embassy officials explicitly warned the Ottoman authorities that recognizing Napoléon's imperial title would sever their alliance. Similarly, Britain's chargé d'affaires formally requested that the Ottomans refrain from recognizing Napoléon, citing the terms of their alliance.

Selim III sought to establish a course of action based on the principle that none of the three allies, which he regarded as crucial balancing elements in the policies of the Ottoman Empire, should be alienated. He emphasized the need to address the issue through advisory councils and develop strategies to manage the situation without causing turmoil for the empire. Due to intense external pressures, the Ottoman state faced the dilemma of choosing between the two sides, which risked escalating into a potential declaration of war by the rejected party. In light of the escalating developments, the decision was made to convene an advisory council.

The high-ranking Ottoman bureaucrats believed that if the French ambassador could exercise patience for a few months, developments might emerge that would lead to the recognition of the empire. However, Halet Efendi, the Ottoman ambassador in Paris, warned of the possibility that "a declaration of war might follow the French ambassador's departure from Istanbul."

In the council convened at the Sublime Porte, Sadullah Efendi emphasized that England and Russia were in alliance, warning that if their demands were not met, the empire would face the formidable opposition of these two major powers against France. Following his remarks, Atif Efendi took the floor and stated, "If England and Russia do not get what they want, they may sever their alliance with us; however, if France is dissatisfied, it could permanently breach the peace treaty. Moreover, there is a distinction between a peace treaty and an alliance agreement."

It was proposed that the French ambassador be gently informed that the Sublime State had no hesitation in recognizing Bonaparte's empire, but given the current circumstances, such recognition could only be carried out in an

appropriate manner and at the right time. It was emphasized that if the French ambassador insisted on leaving, the Ottoman stance should remain unwavering in its conciliatory approach. The ambassador was further informed that there was no doubt regarding the empire's recognition; however, it was necessary for him to exercise patience and consider the responsibilities of the state. Due to its relations with other states, the Sublime State required time to manage the matter appropriately.

In meetings with embassy officials and discussions within the advisory council, it became evident that the narrative presented to the French ambassador—"We are under intense pressure from our allies; we will recognize the empire at a more suitable time for the Ottoman State"—would be ineffective. Unable to overcome the obstacles posed by Russia and England, the Ottoman State had no other option but to stall the French ambassador. General Brune, the French Ambassador, appointed Jean Pierre Ruffin as chargé d'affaires in his place, requested his passport, and departed from Istanbul on December 24, 1804.

This incident revealed that the French ambassador's pressure—"If you do not recognize the empire immediately, I will leave Istanbul"—was not a tactic of the ambassador, but rather a directive issued directly from Paris. It also became clear that Russia's insistence was not merely noise from its ambassador in Istanbul but a clear and firm mission given by the state, as conveyed by the Russian embassy translator, Mr. Fonton, who also presented the correspondence from Russia. Given its strategic position, Russia could easily advance to the Black Sea straits, while England, citing France's borders, was poised to move toward Egypt. The situation made it clear and undeniable that the Ottoman Empire could not accept France's declaration of the empire. General Brune had previously stated that the Ottoman Empire should maintain good relations with Russia. However, now he himself was causing a confrontation between the Ottoman Empire and Russia. In the event of a declaration of war, one of the aggressors could approach through the Bosphorus, while the other could strike from Egypt, putting the Ottoman Empire at the mercy of both Russia and England. France had thus placed the Ottoman State in a precarious position.

We conducted an evaluation based on the minutes of the advisory council, summarizing the views of those who participated and the perspectives expressed during the discussion. Although it is often stated that there were three main factions within the Ottoman bureaucracy during this period, it is evident that the upper Ottoman bureaucracy maintained a cautious approach in expressing their opinions. A second noticeable attitude is their tendency to operate based on real situations. They focus their attention on a concrete

event or situation, emphasizing opposition, even if theoretical, before refocusing on the reality. When comparing this attitude with that of the ambassadors, it can be said that the Ottoman bureaucracy demonstrated a far more adept approach than the ambassadors in managing such situations.

The discussions held and the pressure from England and Russia in the gathered council led to a dominant viewpoint, where the recognition of Bonaparte's empire was deemed unacceptable, with the suggestion that failure to comply could result in more serious consequences. This, in turn, gave rise to a stance that aligned with the demands of England and Russia.

The departure of the French ambassador had a profound impact on Selim III. Initially, it was believed that Russia might soften its rigid stance on the recognition of Napoléon's empire. However, developments in the modern world led to a shift in the situation. Having established naval supremacy, England continued its state of war with France and recognized that the land forces capable of opposing France were present in Austria and Russia. As a result, England decided to assess the alliance-building efforts between these two powers and chose to financially support the massive land force they would form.

Halet Efendi was given information and tasked with addressing the situation. He was instructed to demonstrate his resolve and patriotism, and to exert all efforts in carrying out the necessary ceremonies related to the matter. It was emphasized that the Sublime State did not wish to part from France for even a moment, considering France as a beloved ally, but due to the new alliance agreements regarding the empire, such a step had become a necessity. It was explained that the Ottoman Empire had made declarations acknowledging the empire to the extent of recognizing it, and Atif Efendi had been assigned to try every possible way to prevent the ambassador's departure. In the meantime, French Foreign Minister Talleyrand had requested the Prussian ambassador in Paris, Lukzini, to assist the embattled Ottoman ambassador Halet Efendi and act as a mediator between France and the Ottoman Empire. Following this request, Lukzini transmitted certain information to Halet Efendi to be used in discussions with the Russian ambassador in Istanbul.

Halet Efendi was instructed to explain all these facts to the French side, urging him to take a constructive step. He was also asked to inform French Foreign Minister Talleyrand and the mediating Prussian ambassador in Paris, Lukzini, about the situation. Additionally, the matter was communicated directly to Prussia in writing.

After signing an alliance with Austria against Napoléon on November 6, 1804, Russia also entered into an alliance with England on April 11, 1805. Following this alliance with the British, noticeable changes began to appear in the behavior of the Russian ambassador in Istanbul.

The day after the alliance agreement with Russia was renewed under these principles, news arrived that Napoléon's armies had defeated the Austrian and Russian forces at Austerlitz (or Osterlitz) on December 2, 1805. This news marked the end of a major crisis that had been tightening the Ottoman Empire's position. In this battle, where the three emperors of Europe were engaged, Napoléon's victory over the Austrian and Russian emperors brought immense joy to the palace circles. Selim III, stating that "Napoléon, who has defeated two emperors, now has no rivals," ordered the Grand Vizier to inform France of the recognition of Napoléon's empire, first through the Russian embassy's translator, Fonton, and then through official channels.

When viewed objectively and as a whole, a solution to a very troubling problem had emerged easily. Muhip Efendi was sent as an ambassador to Paris, accompanied by gifts. Both Napoléon's empire and his declaration of himself as the King of Italy on March 17, 1805, after ending the republics in Northern Italy, were recognized, and his great victory was celebrated.

Assessing the developments, Selim III quickly made a decision and, contrary to previous actions, declared that "Napoléon, who defeated two emperors, has proven his empire" and ordered an envoy to be sent to Paris immediately for the recognition of the empire. As a result, the issue was resolved at the table, but looking at the ongoing process and the near future, we see that Selim III, who had favored France, was dethroned on May 29, 1807, by those opposed to reforms within the Ottoman Empire, including the rebels led by Kabakçı Mustafa and the Boshphorus Yamakları. The support provided by England and Russia to the insurgents in this event, however, has often been overlooked by historians.